

**วิัฒนาการทางการเมืองการปกครองของไทย
ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 แก้ไขเพิ่มเติม**
โดย
ศาสตราจารย์ ดร.ลิขิต ธีรเวคิน

อาณาจักรสุโขทัย

วิธีการปกครองในสมัยสุโขทัยนั้น นับถือพระเจ้าแผ่นดินอย่างบิดาของประชาชนทั้งปวง วิธีการปกครองเจ้าลักษณะการปกครองสกุลมາเป็นคติ เป็นต้น บิดาปกครองครัวเรือน หลายครัวเรือนรวมกันเป็นบ้าน อยู่ในปกครองของพ่อบ้าน ผู้อยู่ในปกครองเรียกว่าลูกบ้าน หลายบ้านรวมกันเป็นเมือง ถ้าเป็นเมืองขึ้นอยู่ในความปกครองของพ่อเมือง ถ้าเป็นพระเทศาเจ้าเมืองเป็นชนุ หลายเมืองรวมกันเป็นพระศอยู่ในความปกครองของพ่อชนุ แม้ว่าระบบการปกครองของสุโขทัย จะเป็นแบบสมบูรณ์มาญาสิทธิราชย์ เพราะอำนาจสูงสุดเด็ดขาดไม่ว่าจะในด้านนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ รวมอยู่ที่พ่อชนุเพียงพระองค์เดียว และพ่อชนุไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อประชาชนแต่ด้วยการจำลองลักษณะครองครัวมาใช้ในการปกครองทำให้ลักษณะการใช้อำนาจของพ่อชนุเกือบทุกพระองค์เป็นไปในลักษณะทางให้ความเมตตาและเสริมภาพแก่ราชภูมิตามสมควร

พ่อชนุแห่งกรุงสุโขทัยทรงปกครองประชาชนในลักษณะ บิดาปกครองบุตร คือ ถือพระองค์เป็นพ่อของราชภูมิ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองป้องกันภัยและส่งเสริมความสุขให้ราชภูมิ ราชภูมิในฐานะบุตรก็มีหน้าให้ความเคารพเชือฟังพ่อชนุ ปรากฏว่าพ่อชนุกับประชาชนในลักษณะการปกครองแบบบิดาปกครองบุตรมีความใกล้ชิดกันพอสมควร จะเห็นได้จากการที่ราชภูมิในสมัยสุโขทัยมีสิทธิ์ถวายภักดี หรือร้องทุกข์โดยตรงต่อพ่อชนุโดยในสมัยพ่อชนุรามคำแหงมหาราช ได้มีกระดิ่งแขวนไว้ที่ประดุจ ถ้าใครต้องการถวายภักดีไปสั่นกระดิ่งพระองค์ก็จะทรงชี้ระความให้ ส่วนการจัดการปกครองอาณาจักรสุโขทัยมีกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีหรือเมืองหลวงเป็นศูนย์กลางการปกครอง อำนาจการวินิจฉัยสั่งการอยู่ที่เมืองหลวง ซึ่งเป็นพื้นที่ทำการของรัฐบาล และที่ประทับของพระมหาภักดิริย์ การปกครองหัวเมืองหรือการปกครองส่วนภูมิภาคในสมัยสุโขทัยแบ่งหัวเมืองออกเป็น 3 ประเภท คือ

1 หัวเมืองชั้นใน ได้แก่ เมืองหน้าด่าน หรือเมืองลูกหลวง จัดเป็นเมืองในเขตราชธานี ล้อมรอบราชธานีทั้ง 4 ด้าน มีศรีสัชนาลัย (สวรรคโลก) ส่องแคล (พิษณุโลก) สารหลวง (พิจิตร) และกำแพงเพชร การปกครองหัวเมืองชั้นในขึ้นกับสุโขทัยโดยตรง

2 หัวเมืองชั้นนอก ได้แก่ เมืองหัวพระยามหาครุที่มีผู้ปกครองดูแลโดยตรง แต่ขึ้นอยู่กับสุโขทัยในรูปลักษณะการสวามิภักดี ในฐานะเป็นเมืองชั้น หัวเมืองชั้นนอกมี แพรก (สระบุรี) อุ่ทอง (สุพรรณบุรี) ราชบุรี ต้นนาครี แพร่ หล่มสัก เพชรบูรณ์ และศรีเทพ

3 เมืองพระเทศาช ได้แก่ เมืองที่เป็นชาตต่างภาษา มีกษัตริย์ปกครองแต่ขึ้นกับสุโขทัย ในฐานะพระเทศาช มีนครศรีธรรมราช ยะโยร์ ทวาย มะตะมะ หนองสาดี น่าน เช่า เวียงจันทน์ และเวียงกา

ลักษณะเด่นของการปกครองสมัยสุโขทัยเป็นการปกครองระบอบสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ ที่มีลักษณะปกครองแบบบิดาปกครองบุตร มีพระมหาภัตตริย์ (พ่อชุน) เป็นประมุข โดยให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน และมีความใกล้ชิดกับประชาชนมาก ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในชาติ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน แต่มีหน้าที่ต่างกันเท่านั้น

ในสมัยพ่อชุนรามคำแหง เมื่อ พ.ศ. 1826 ได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น โดยใช้อักษรرمณ และอักษรขอมเป็นตัวอย่าง รวมทั้งอักษรไทยเก่าแก่บางอย่างขึ้น ทำให้ชาติไทยมีอักษรไทยใช้เป็นวัฒนธรรมของเราเองจากศิลปาริคของพ่อชุนรามคำแหงทำให้ทราบว่าไทยเรามีระบบกฎหมายมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทั้งกฎหมายมรดก กฎหมายภาษาซี กฎหมายค้าชาย กฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สิน เป็นต้น

สมัยสุโขทัยนอกจากจะมีสัมพันธ์อันดีกับราชธานีไทยอิสระทางเหนือ ก็ได้มีการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศ เช่น จีน มญุ 猛烈 ลังกา ตลอดจนอินเดีย เริ่มมีชาวต่างประเทศเข้ามาค้าขาย และมาตั้งประกอบกิจการต่างๆ เช่น พวกราชเชิงสังคโลก เป็นต้น มีการสนับสนุนการค้าโดยไม่เก็บภาษี จากบ หรือศุลกากรเพื่อต้องการให้พ่อชุนรามคำแหงสนใจในการทำการค้า

นอกจากนี้พ่อชุนรามคำแหงทรงศรัทธาในหลักปฏิบัติที่เคร่งครัดของพระภิกษุในพระศาสนา นิกายหินyan ที่มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศไทยลังกา พระองค์จึงทรงอัญเชิญพระภิกษุสงฆ์ลัทธิลังกาของศรัทธาประจำที่กรุงสุโขทัยทำหน้าที่เผยแพร่พระศาสนาลัทธิใหม่ ในระยะเวลาอันสั้น พระพุทธศาสนาลิทธิลังกาของศรัทธาที่มีความเจริญในสุโขทัย ประชาชนพากันยอมรับนับถือและวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาประจำชาติไทยในที่สุด

การนำพระศาสนาเข้ามา และพ่อชุนรามคำแหงได้ทรงทำตัวอย่างให้ประชาชนเห็นถึงความเคารพของพระองค์ที่มีต่อพระภิกษุและหลักธรรม ทำให้ศาสนาถูกยกย่องเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ก่อให้เกิดศีลธรรมจรรยา และระเบียบวินัยแก่ประชาชน ทำให้มีความสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง เพราะทั้งพ่อชุนและประชาชนมีหลักยึดและปฏิบัติในทางธรรม พระมหาธรรมราชาลีไทย พ่อชุนของสมัยสุโขทัยในสมัยต่อๆ มา ได้ทรงนิพนธ์หนังสือไทยเรื่องเกี่ยวกับศาสนาชื่อ ไตรภูมิพะร่วง และในหนังสือเรื่องนี้เองได้ถูกแปลงเป็นภาษาไทย ทำให้เป็นหนังสือสำคัญในสมัยนั้นมา

อาณาจักรอยุธยา (พ.ศ. 1893 - 2310)

ระบบการปกครองในสมัยอยุธยาเป็นระบบบุรุษญาสิทธิราชย์ อำนาจอยู่ในมือของพระมหาภัตตริย์ เพียงพระองค์เดียว เมื่ອ่อนกับสมัยสุโขทัย แต่แนวความคิดเกี่ยวกับพระมหาภัตตริย์ได้เปลี่ยนแปลงไปตามคติพราหมณ์ซึ่งพวกราชบุรุษที่มีอำนาจ โดยถือว่าพระมหาภัตตริย์ทรงเป็นผู้ที่ได้รับอำนาจจากสวรรค์ตามแนวความคิดแบบลัทธิเทวสิทธิ์

ลักษณะการปกครองแบบเทวสิทธินี้ถือว่า พระมหาภัตตริย์เป็นเสมือนเจ้าชีวิต นอกจากจะมีพระราชอำนาจเด็ดขาด สามารถกำหนดชีวิตของผู้อยู่ใต้ปกครองแล้ว ยังถือว่าอำนาจในการปกครองนั้นพระมหาภัตตริย์ทรงได้รับจากสวรรค์ หรือเป็นไปตามเทวโองการ การกระทำของพระมหาภัตตริย์ถือเป็นความต้องการของพระเจ้า พระมหาภัตตริย์ทรงเป็นเหมือนสมมุติเทพ หรือพระเจ้า หรือผู้แทนพระเจ้า เพราะฉะนั้นพระมหาภัตตริย์ตามแนวความคิดแบบเทวสิทธิ์จึงทรงอำนาจสูงสุดล้นพัน ลักษณะการปกครองเป็นแบบนายปกครองบ่า หรือเจ้าปกครองข้า

สำหรับเรื่องการปกครองนั้น เนื่องจากสมัยอยุธยา มีระยะเวลายาวนาน และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหลักเกณฑ์การปกครองบ้างไม่ได้ใช้รูปแบบเดียวตลอดสมัย จึงเห็นสมควรแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 สมัย คือ สมัยอยุธยาตอนต้น ระหว่าง พ.ศ. 1893 – 1991 และสมัยอยุธยาตอนกลางและตอนปลาย เริ่มแต่สมัยพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. 1991 จนกระทั่งเสียกรุง เมื่อปี พ.ศ. 2310

1. สมัยอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. 1893 – 1991) สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อุ่ทอง) ได้ทรงวางระบบการปกครองส่วนกลางเป็นแบบ จตุสดมก ตามแบบ ขอม มีพระมหาກษัตริย์ทรงเป็นผู้อำนวยการปกครองสูงสุด และมีเสนาบดี 4 คน คือ ขุนเมือง (เวียง) ขุนวัง ขุนคลัง และขุนนา เป็นผู้ช่วยดำเนินการเกี่ยวกับกิจการทั้ง 4 คือ

1. เมือง (เวียง) รับผิดชอบด้านรักษาความสงบและปราบปรามเจ้าผู้ร้าย
2. วัง มีหน้าที่เกี่ยวกับราชสำนัก การยุติธรรม และตัดสินคดีความต่างๆ
3. คลัง ได้แก่ งานด้านคลังมหาสมบัติ การค้า และภาษีต่างๆ
4. นา รับผิดชอบเกี่ยวกับการเกษตร

สำหรับการจัดระเบียบการปกครองนั้นได้นำรูปแบบในสมัยสุโขทัยมาใช้ โดยให้กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และเป็นศูนย์กลางการปกครอง เมืองอื่นๆ แบ่งเป็น 3 ประเภท

1. หัวเมืองชั้นใน ประกอบด้วยเมืองหน้าด่านชั้นในสำหรับป้องกันในราชธานี 4 ทิศ คือ ลพบุรี นครนายก พระประแดง และสุพรรณบุรี รวมทั้งหัวเมืองชั้นในเรียงรายตามระยะทาง คุณภาพ สามารถติดต่อกับราชธานีได้ภายใน 2 วัน เช่น นครพนม สิงห์บุรี ปราจีนบุรี ชลบุรี เพชรบุรี ราชบุรี เป็นต้น

2. หัวเมืองชั้นนอก หรือเมืองพระยามหานคร ได้แก่ เมืองซึ่งอยู่นอกเขตหัวเมืองชั้นในออกไปตามทิศต่างๆ ได้แก่ โคราช จันทบุรี ไซะ นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ตราด ตะนาวศรี ทวาย และเชียงกราน เมืองเหล่านี้บางเมืองในสมัยสุโขทัย จัดว่าเป็นเมืองประเทศาชนเผด็จในสมัยอยุธยาได้เปลี่ยนสภาพมาเป็นหัวเมืองชั้นนอก

3. เมืองประเทศาชน ได้แก่ เมืองมะละกา ยะหร์ ทางแหลมมลายู และกัมพูชา ด้านตะวันออกในสมัยอยุธยานี้ นอกจากจะจัดการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นหัวเมืองต่างๆ แล้ว ยังมีการจัดระเบียบการปกครองท้องที่ในหัวเมืองชั้นในอีก โดยแบ่งออกเป็นแขวง แขวงแบ่งออกเป็นตำบล และตำบลแบ่งออกเป็นหมู่บ้าน โดยมีผู้ปกครองตามระดับ ดังนี้ หมื่นแขวง กำนันซึ่งมักได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพัน และผู้ใหญ่บ้าน

ประชาชนในสมัยอยุธยาตอนต้นมีฐานะเป็นไฟร์ ทำหน้าที่ทั้งทางราชการ และหน้าที่ทางพลเรือน พร้อมกันไปเพื่อรวมกันทำการปกครองในสมัยนั้นยังไม่มีทฤษฎีการแบ่งงาน ประชาชนเป็นไฟร์ได้รับที่ดินตามที่ตนและครอบครัวจะทำการเพาะปลูกได้ เมื่อมีผลผลิตเกิดขึ้นพวกไฟร์จะต้องมอบส่วนหนึ่งให้กับขุนวัง หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายให้ดูแลที่ดินนั้น ไฟร์จะต้องสละเวลาส่วนหนึ่งไปรับใช้ผู้ที่ยอมให้ตนอยู่ในที่ดินของเข้า ขุนนางจะเป็นผู้ควบคุมไฟร์โดยตรง และมีหน้าที่ระดมกำลัง ยามศึกสงคราม หรือเกณฑ์แรงงานไปช่วยทำงานสาธารณะโดยชั่วโมง ซึ่งเท่ากับว่าประชาชนหรือไฟร์ทุกคนจะต้องรับใช้พระมหากษัตริย์ มีฐานะเป็นทหารทุกคน

2. สมัยอยุธยาตอนกลางและตอนปลาย (พ.ศ. 1991 - 2310) การปรับปรุงการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในช่วง 100 ปีแรกของสมัยอยุธยา การบริหารมีได้แยกกันระหว่างฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหาร เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงขึ้นครองราชย์ในระหว่าง พ.ศ. 1991 – 2031 พระองค์ทรงปฏิรูปการปกครองเสียใหม่ ให้มีสมุนไพรเป็นหัวหน้าราชการ ฝ่ายพลเรือนโดยมีเสนาบดีจตุสมดกเป็นผู้ช่วย รับผิดชอบบริหารกิจการเกี่ยวกับเมือง วัง คลัง นา และให้มีสมุนไพรเป็นหัวหน้าราชการ ฝ่ายทหาร ทำหน้าที่ด้านทหารและการป้องกันประเทศเพื่อจะได้รับสิทธิที่จะเลือกสังกัดฝ่ายพลเรือน หรือ ฝ่ายทหาร แต่ในยามสงครามไฟร์ทั้งสองฝ่ายต้องอกรอบด้วยกัน

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991 – 2031) ได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยศักดินาชั้นและใช้มาจนถึงยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ศักดินา คือ วิธีให้เกียรติตยศบุคคลตั้งแต่ชั้นนางข้าราชการลงไปถึงไฟร์และหาสโดยกำหนดจำนวนที่มากน้อยตามศักดิ์หรือเกียรติตยศของบุคคล เช่น ชุนนางชั้นเอก คือ ชั้นเจ้าพระยามีศักดินา 10,000 ไร่ คนธรรมดาสามัญมีศักดินา 25 ไร่ ท้าสมีศักดินา 5 ไร่ เป็นต้น การกำหนดระบบศักดินาชั้นมากเพื่อประโยชน์ในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของประชาชน นอกจากนี้ระบบศักดินายังเกี่ยวพันกับการชำระเงินและปรับไหมในกรณีกระทำการใดก็ตามที่คนที่ถือศักดินาสูงเมื่อทำผิดจะถูกลงโทษหนักกว่าผู้มีศักดินาต่ำ การปรับในศาลหลวงค่าปรับนั้นก็อาจศักดินาเป็นบรรทัดฐาน

ในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ในสมัยอยุธยานอกจากค้าขายกับชาติต่างๆ ใน เอเชียแล้ว ก็ได้ค้าขายกับชาวตะวันตกด้วย ชาติแรกที่เข้ามายัง โปรตุเกส โดยชื่อ ดูอาร์ต เฟอร์นันเดช ในสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 พ.ศ. 2061 ได้มีการเชื่อมสัญญาณุญาตให้ชาวโปรตุเกสทำการค้าขายในดินแดนไทยได้ ต่อจากนั้นก็มีชนชาติอื่นๆ เช่น สเปน อังกฤษ ฮอลันดา ฝรั่งเศสที่อยู่กันเข้ามา มีสัมพันธ์ทางการค้ากับไทย

โดยปกติพระมหาภัตtriyของไทยมักให้การต้อนรับชนต่างชาติเป็นอย่างดี บางครั้งก็มีกองกำลังต่างชาติประจำการเป็นอาสาประจำอาณาจักร โดยเฉพาะในสมัยพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 - 2231) มีชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการในตำแหน่งสำคัญๆ หลายคน มีการแลกเปลี่ยนทุกดับฝรั่งเศสหลายครั้ง หลังจากสมัยพระนารายณ์ลงมา อิทธิพลของชาวตะวันตกในราชสำนักจึงลดลง เพราะพระมหาภัตtriyของอยุธยาตอนปลายไม่นิยมชาวตะวันตก และระหว่างว่าจะเข้ามาทางครอบครองอาณาจักรไทยเป็นเมืองขึ้น

การกู้ชาติและการฟื้นตัวราชอาณาจักรกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310 - 2325) และราชอาณาจักรกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2335 -)

ลักษณะการปกครองในสมัยธนบุรี ไม่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิมที่ใช้อยู่ในสมัยอยุธยาเนื่องจากขณะนั้นเป็นระยะที่ไทยกำลังรวบรวมอาณาจักรขึ้นใหม่ พระเจ้ากรุงธนบุรี (ตากสิน) ทรงมีพระราชภาระในการปรับปรุงบรมด้ำมุนium อิสริพูลของชาวดั้งในราชสำนักจึงแต่ง รูปแบบการปกครองแบบกรุงศรีอยุธยาคงใช้อยู่เรื่อยมา แม้แต่ในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น เพิ่มมีการปฏิรูปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าการปรับปรุงระบบที่เปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการวางแผนการรากฐานเตรียมพร้อมไว้สำหรับการปฏิรูปมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระองค์ได้ทรงสนับสนุนให้มีการศึกษาอารยธรรมตะวันตก เป็นเหตุให้ได้รับทราบถึงความเจริญก้าวหน้าในหลักการปกครองของตะวันตกและนำมาปรับปรุงในการปกครองของไทย

การที่รัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปการปกครองไปจากเดิมเป็นอย่างมาก เพราะทรงเห็นว่าเป็นหนทางหนึ่งที่จะรักษาเอกสารของบ้านเมืองไว้ได้ ในช่วงการขยายลัทธิจักรวรรดินิยมของชาติตะวันตก เพราะในขณะนั้นประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียงล้วนแต่ตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตกทั้งสิ้น การปรับปรุงการปกครองให้หันสมัยทำให้ชาวต่างชาติเห็นว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่เจริญแล้ว สามารถปกครองดูแลพัฒนาบ้านเมืองเองได้ นอกจาคนี้ ยังทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ประเทศชาติมีรายได้ในการทำนุบำรุงบ้านเมืองมากขึ้น ทำให้สายตาของชาวต่างชาติมองประเทศไทยต่างจากประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ และด้วยการวางวิทยาศาสตร์ทางการทูตกับชาติตะวันตกต่างๆ อย่างเหมาะสม ยอมรับว่าชาวไทยเป็นชาติที่เจริญ ให้เกียรติและยกย่องพร้อมกับเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติต่างๆ อย่าง เพื่อให้เห็นว่าไทยไม่ใช่ชนชาติป่าเถื่อน เช่น ให้ข้าราชการสวมเสื้อเวลาเข้าเฝ้า นอกจากนั้น ยังยอมผ่อนปรนอย่างชัณณาด แม้จะเสียผลประโยชน์หรือดินแดนไปบ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย ยังสามารถสรักษาส่วนใหญ่ไว้ได้ ทำให้ประเทศไทยคงความเป็นชาติที่มีเอกสารมาได้ตลอด

การปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองของไทยรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การปรับปรุงการบริหารราชการในส่วนกลาง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยกเลิกตำแหน่ง อัครเสนาบดี 2 ตำแหน่ง คือ สมุหกลาโหม และสมุหนายก รวมทั้งจตุสดมณ์ โดยการแบ่งการบริหารราชการออกเป็นกระทรวงตามแบบอารยประเทศ และให้มีเสนาบดีเป็นผู้ว่าการแต่ละกระทรวง กระทรวงที่ตั้งขึ้นทั้งหมดเมื่อ พ.ศ. 2435 มี 12 กระทรวง คือ

1. มหาดไทย	บังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือและเมืองลาว
2. กลาโหม	บังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้ หัวเมืองฝ่ายตะวันออก
ตะวันตก และเมืองมลายู
3. ต่างประเทศ	จัดการเรื่องเกี่ยวกับการต่างประเทศ
4. วัง	กิจการในพระราชวัง
5. เมืองหรือนครบาล	จัดการเกี่ยวกับเรื่องตำรวจและราชทัณฑ์
6. เกษตรธิการ	ว่าการเกี่ยวกับการเพาะปลูก เมืองแร่ ป่าไม้
7. คลัง	ว่าการภาชีอการและงบประมาณแผ่นดิน
8. ยุติธรรม	จัดการเรื่องข้าราชการและศาล
9. ยุทธนาธิการ	จัดการเกี่ยวกับเรื่องการทหาร
10. ธรรมการ	ว่าการเรื่องการศึกษา การสาธารณสุขและสงฆ์
11. โยธาธิการ	ว่าการเรื่องการก่อสร้าง ถนน คลอง การซ่อม ไปรษณีย์โทรเลข และรถไฟ
12. มุรธาธิการ	เกี่ยวกับการรักษาตราแผ่นดิน
และงานระเบียบสารบรรณ

ภายหลังได้ยุบกระทรวงยุทธนาธิการไปรวมกับกระทรวงกลาโหม และยุบกระทรวงมุรราธิการ ไปรวมกับกระทรวงวัง คงเหลือเพียง 10 กระทรวง เสนาบดีทุกระหว่างมีฐานะเท่าเทียมกัน และประชุมร่วมกันเป็น เสนาบดีสภา ทำหน้าที่ปรึกษาและช่วยบริหารราชการแผ่นดินตามที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมาย เพราะอำนาจสูงสุดเด็ดขาดเป็นของพระมหากษัตริย์ตามระบบอิฐ สมบูรณ์นาญสิทธิราชย์ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงแต่งตั้ง สภาที่ปรึกษา ในพระองค์ ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็น รัฐมนตรีสภา ประกอบด้วยเสนอบดี หรือผู้แทนกับผู้ที่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรวมกันไม่น้อยกว่า 12 คน จุดประสงค์เพื่อเป็นที่ปรึกษาและค่อยหัดทางอำนาจ พระมหากษัตริย์ แต่การปฏิบัติหน้าที่ของสภาดังกล่าวหาได้บรรลุจุดประสงค์ที่ทรงหวังไว้ เพราะ สมาชิกส่วนใหญ่ไม่เกล้าที่จะเตี้ยแย้ง พระราชนำริสวั่นใหญ่แมกพอใจที่จะปฏิบัติตามมากกว่าที่จะแสดง ความคิดเห็น

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงแต่งตั้งองค์นตรีสภาขึ้นอีก ประกอบขึ้นด้วยสมาชิกเมื่อแรกตั้งถึง 49 คน มีทั้งสามัญชน ตั้งแต่ชนชั้นกลางถึงเจ้าพระยาและพระ ราชวงศ์ องค์นตรีสภานี้อยู่ในฐานรองจากรัฐมนตรีสภา เพราะข้อความที่ปรึกษา และตกลงกันใน องค์นตรีสภากล้วๆ จะต้องนำเข้าที่ประชุมรัฐมนตรีสภาแล้วจึงจะนำเสนอเสนอต่อกันต่างๆ

ในด้านการปกครองท้องถิ่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดให้มีการบริหาร ราชการส่วนท้องถิ่นในรูปสุขาภิบาล ซึ่งมีหน้าที่คัดเลือกเทศบาลในปัจจุบันเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2440 โดยโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติสุขาภิบาล กรุงเทพฯ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ขึ้นบังคับใช้ใน กรุงเทพฯ ต่อมาได้ขยายไปที่ท่าฉลอม ปรากฏว่าดำเนินการได้ผลดีเป็นอย่างมากพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2448 ขึ้น โดยแบ่ง สุขาภิบาลออกเป็น 2 ประเภท คือ สุขาภิบาลเมือง และสุขาภิบาลตำบล ท้องถิ่นใดเหมาะสมที่จะ จัดตั้งสุขาภิบาลได้ก็ให้ประกาศตั้งสุขาภิบาล ในท้องถิ่นนั้น

สำหรับการปกครองส่วนภูมิภาค พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2475 ขึ้น เป็นผลให้ในการ ปกครองแบ่งประเทศออกเป็นมณฑล ถัดจากมณฑลก็คือ เมือง ซึ่งต่อมาเรียกเป็นจังหวัด จาก จังหวัดแบ่งเป็นอำเภอ โดยกระทรวงมหาดไทยตั้งข้าราชการจากส่วนกลางไปปกครองทั้ง 3 ระดับ อำเภอแบ่งเป็นหมู่บ้าน มีกำหนดเป็นผู้ปกครอง

แม้ว่าการปกครองในสมัยรัตนโกสินทร์จะเป็นแบบสมบูรณ์นาญสิทธิราชย์ แต่พระราชนิยม กิจ忙งานและการของพระมหากษัตริย์ก็อีกด้วย การปฏิบัติการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การเลิกท่าส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศเลิกท่าสเมื่อ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2417 โดยยกการเลิกท่าสของพระองค์นั้นเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ และความ เสมอภาคทัดเทียมกันอันเป็นหลักการสำคัญของระบบประชาธิปไตย

2. สนับสนุนการศึกษา ทรงจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสนับสนุนให้คนไทยได้มีโอกาสเล่าเรียนศึกษา หาความรู้ ตั้งทุนพระราชทาน ส่งผู้มีความสามารถไปศึกษาต่อต่างประเทศ จากการสนับสนุน การศึกษาอย่างกว้างขวางนี้ นับได้ว่าเป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการปกครอง ประเทศสู่ระบบประชาธิปไตย

3. การปฏิรูปการปกครอง การปฏิรูประบอบบริหารราชการ ทรงเปิดโอกาสให้ข้าราชการมีส่วนรับผิดชอบในการบริหารมากขึ้น ทรงสนับสนุนการปกครองท้องถิ่นด้วยการจัดตั้งสุขาภิบาล ทำให้ประชาชนธรรมดามีส่วนและมีโอกาสเรียนรู้ประสบการณ์การบริหารการปกครอง ตามหลักการประชาธิปไตยที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง

นอกจากนี้ในสมัย พระบรมเดชพระองค์กุญแจเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้มีการส่งเสริมการศึกษาให้แพร่หลาย มีการจัดตั้งโรงเรียนขั้นหลาຍแห่ง แลสนับสนุนให้ทุนหลวงโดยส่งนักเรียนไปเรียนในต่างประเทศมีการศึกษาภาคบังคับ โดยกำหนดว่าครอญุครับเกณฑ์ 7 ปี ต้องเข้ารับการศึกษาขั้นประถมศึกษา ทำให้ประชาชนมีการศึกษาเพิ่มขึ้น พระบรมเดชพระองค์กุญแจเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงนิยมระบบประชาธิปไตย โดยได้ทรงจัดตั้ง เมืองสมมุติศิลปะ ขึ้นในบริเวณวังพญาไท จำลองรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้นใช้ในเมืองสมมุตินั้นโดยโปรดเกล้าฯ ให้มีรัฐธรรมนูญการปกครองลักษณะคราภิบาลซึ่งเปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญของเมือง และให้ข้าราชการบริพารสมมุติตนเองเป็นราษฎรของดุสิตธานี มีการจัดตั้งสภากาชาดเมืองและเปิดโอกาสให้ราษฎรสมมุติใช้สิทธิใช้เสียงแบบประชาธิปไตย เป็นเสมือนการฝึกหัดการปกครองแบบประชาธิปไตย

ต่อมาพระบรมเดชพระองค์กุญแจเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้พระราชทานสัมภาษณ์แก่นักหนังสือพิมพ์ระหว่างเสด็จเยี่ยมเยียนสหราชอาณาจักรเมื่อ พ.ศ. 2474 ว่าพระองค์ทรงเตรียมการที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ประชาชน เพราะทรงเห็นว่าคนไทยมีการศึกษาดีขึ้น มีความคิดอ่านและสนใจทางการเมืองมากขึ้น เมื่อเสด็จกลับมา พระองค์ทรงมอบให้พระคริวสาราวาจ ที่ปรึกษากฎหมายกระทรวงการต่างประเทศ และนายเรมอน สตีเวนส์ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศพิจารณาไว้ รัฐธรรมนูญขึ้นแต่ดำเนินการไม่ทันแล้วเสร็จ ได้มีการปฏิรัติขึ้นเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 โดยคณะราษฎร เปลี่ยนแปลงการปกครองจากรัฐธรรมนูญฉบับเดิม มาเป็นการปกครองโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนับตั้งแต่นั้นมา

สาระสำคัญของการปกครองตามพระราชนูญติดรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พ.ศ. 2475 ซึ่งคณะราษฎรได้ขอพระบรมเดชพระองค์กุญแจเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานเพื่อประโยชน์แก่ปวงชนชาวไทย เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก คือ

1. อำนาจอธิปไตย เป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศไทย เป็นของประชาชนชาวไทย
2. รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศไทย จะกำหนดหน้าที่ความสัมพันธ์ของสถาบันการปกครองต่างๆ ไว้อย่างละเอียดและชัดเจน
3. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของประเทศไทย และทรงใช้อำนาจอธิปไตยตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ คือ ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา หรือสภาพัฒนราษฎร ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล

คณะราษฎรได้จัดตั้งการปกครองประเทศไทยตามนโยบายของคณะราษฎร “ได้แก่ หลัก 6 ประการ มีดังนี้

1. จะต้องรักษา ความเป็นเอกภาพ ทั้งภายใน เอกราชในทางการเมือง ในทางศรีษะกิจ ฯลฯ ของประเทศไทย
2. จะต้องรักษา ความปลอดภัย ภายในประเทศไทย ในการประทุร้ายต่อกันให้ลดน้อยลงให้มาก

3. จะต้องบำรุง ความสมบูรณ์ของราชภูรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะทำงานให้ราชภูรทุกๆ คนทำจะวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราชภูรอด้อยาก

4. จะต้องให้ราชภูรมีสิทธิเสมอภาคกัน (หมายถึง สิทธิเสมอภาคกันทางกฎหมาย)

5. จะต้องให้ราชภูรได้มี เสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการ ข้างต้น

6. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราชภูร

ส่วนการจัดการปกครองตามพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พ.ศ. 2475 ซึ่งใช้ระหว่าง วันที่ 27 มิถุนายน ถึง 9 ธันวาคม พ.ศ. 2475 มีการดำเนินการให้องค์กรการปกครองคือ

1. สภาพัฒนราษฎร เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ มีอำนาจออกพระราชบัญญัติทั้งหลาย และดูแลควบคุมกิจการของประเทศ ในระยะเริ่มแรกสามปีที่ 1 สมาชิกสภาพัฒนราษฎรได้มาจากการแต่งตั้งของคณะราษฎรจำนวน 70 คน

2. คณะกรรมการราษฎร เป็นฝ่ายบริหาร เช่นเดียวกับคณะกรรมการรัฐมนตรีในรัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มา มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภा มีเสนาบทีซึ่งเป็นสมேือนรัฐมนตรีกระทรงต่างๆ เป็นผู้รับผิดชอบต่อคณะกรรมการราษฎรในกิจการทั้งปวง โดยมีประชาชน กรรมการราษฎรหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร

3. ศาล เป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ การระงับข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมาย (ที่ใช้อยู่ในขณะนั้น) ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

ต่อมาเกิดมีพระบรมราชโองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นการถาวรสบบแรก เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ดำเนินการปกครองในรูปประชาธิปไตยแบบรัฐสภา โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข องค์กรหลักในการปกครอง คือ พระมหากษัตริย์ในฐานะองค์พระประมุข รัฐสภาเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ คณะกรรมการรัฐมนตรีซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร และศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ แม้ภายหลังจากนั้นจะมีการยกเลิกและประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกหลายครั้ง แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยพวย起来ที่จะยึดรูปการปกครองประชาธิปไตยแบบรัฐสภาตามมาโดยตลอด

บทที่ 3 ภูมิหลังการเมืองการปกครองไทย ปัญหาทางการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยประسبปัญหาหลายประการ (1) ต่างจากการศึกษาประวัติศาสตร์ประเทศไทย อื่น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะคนไทยมักไม่ค่อยเก็บหรือจดบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งการเก็บรักษาข้อมูลก็เป็นไปได้ยากยิ่ง แหล่งข้อมูลมีที่มาขัดกับข้อเท็จจริงและหลักฐานที่ค้นพบ ปัญหาอาณาจักรไทยเป็นอีกปัญหา หนึ่งที่นักวิชาการได้พิจารณาศึกษาวิจัย จนพบว่า อาณาจักรแรกของไทยที่ว่าเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา กรุง ตนบุรี และรัตนโกสินทร์ ตามลำดับอาจจะไม่ใช่ เนื่องจากงานวิจัยต่อมานับว่า เมืองสุพรรณบุรี ลพบุรี เชียงใหม่ และนครศรีธรรมราช อาจมีความเจริญรุ่งเรืองกว่าในยุคเดียวกัน ปัญหาต่อมาคือ อาณาจักรอื่น ๆ นอกจากกรุงสุโขทัย ปกครองโดยคนไทยหรือไม่ ถ้าตอบว่า ใช่ อย่างนั้นแล้วทำไม่ถูกว่ากรุงสุโขทัยเป็น อาณาจักรเดียวของชาวไทย และใครคือคนไทย เนื่องจากที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบันเป็นที่รวมของคนหลายเชื้อชาติและผ่านพันธุ์สมทั้งไทย จีน ลาว มอยุ เขมร เวียดนาม พม่า มาเลเซีย ฯลฯ ผสมปนเปกันเสีย จนกระทั่งว่าเราจะไครสักคนเพื่อคุ้มครอง

เข้าแล้วอ้างได้ว่าเป็นคนไทยบริสุทธิ์ได้ยากเหลือเกิน การศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ไทยมีอยู่หลายแนวทางต่างกันออกไป เมื่อนำมาใช้ในสาขาวิชา อีน ๆ ความแตกต่างในการศึกษาและความทั้งหลาย อธิบายได้จากภูมิหลังของนักวิชาการและสถานการณ์ทาง การเมืองในยุคหนึ่ง ๆ บ่อยครั้งที่การวิเคราะห์และการเลือกใช้ข้อมูลทำกันเพื่อจุดประสงค์ทางการเมือง เช่น กรณี ดังนั้นบางครั้ง การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยจึงถูกขึ้นโดยอุดมการณ์ทางการเมืองและค่านิยมทางสังคม เพียงจะเริ่ว ๆ นี้เองที่สำนักศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแนวใหม่ได้พัฒนาขึ้น กล่าวคือ มุ่งจะวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ไทยอย่างที่เกิดขึ้นจริง ๆ (อาทิข้อมูลจริงเป็นพื้นฐาน) และขยายขอบข่ายการศึกษาออกไปครอบคลุมแห่ง มุม อีน ๆ ของสังคม เช่น เศรษฐกิจ โครงสร้างของสังคม ระบบการเมือง วัฒนธรรม และค่านิยม ฯลฯ ซึ่งเป็น การศึกษาประวัติศาสตร์เชิงสังคม หรือประวัติศาสตร์ทางสังคม เป็นการศึกษาที่ตรงกับขั้นตอน แนวทาง การศึกษาเดิมที่รวมศูนย์อยู่ที่ชั้นนำทางการเมือง อันได้แก่ชั้นนำปกครองที่ประกอบด้วย กษัตริย์ ราชวงศ์ และตระกูลขุนนาง

การเมืองไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2500

พัฒนาการทางการเมืองไทยมีลักษณะของระบบกึ่งประชาธิปไตย อธิบายได้ตามเหตุการณ์ ต่อไปนี้

- เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

รัฐบาลภายใต้คณะราษฎรในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 คณะบุคคลที่เรียกว่า “คณะราษฎร” นำโดยพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณ์ monarchy ให้เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญฉบับแรกในประวัติศาสตร์การเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย เรียกว่า “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475” เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2475 มีอัญการใช้งานเพียงห้าเดือนเศษ ซึ่งปรากฏแนวคิดประชาธิปไตย ดังปรากฏใน มาตรา 1 ของธรรมนูญฉบับนี้ว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศไทยเป็นของราษฎรทั้งหลาย” โดยใช้ อำนาจแทนราษฎรตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ กษัตริย์ สถาปัตยนาราษฎร คณะกรรมการ ราษฎร (คณะรัฐมนตรี) และศาล ซึ่งเป็นหลักไก้ลัดเดียงกับแนวคิดประชาธิปไตยตามหลักสากล คือ การแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อน ในสังคมไทยต่อมา รัฐธรรมนูญฉบับถาวรได้ถูกนำมาใช้ในวันที่ 10 ธันวาคม 2475 และใช้งานไปถึง พฤศจิกายน 2489 ยังคงมีลักษณะการประชาธิปไตย แต่มีความแตกต่างในเรื่องการใช้อำนาจอธิปไตย ซึ่ง ระบุว่า ราษฎรได้มอบอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงรับເเอกสารและทรงแบ่งให้คณะบุคคล อื่น ๆ คือ สถาปัตยนาราษฎร คณะกรรมการ รัฐมนตรี และศาล ซึ่งเท่ากับกษัตริย์อยู่เหนือสถาบันทั้งสาม ปรากฏว่า หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับวันที่ 10 ธันวาคม 2475 นายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอ “เค้าโครงเศรษฐกิจ” ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับกลุ่มอำนาจเดิม เนื่องจากกลุ่ม อำนาจเดิมมองว่า เค้าโครงเศรษฐกิจดังกล่าวมีลักษณะแนวคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ ฝ่ายอำนาจเดิมได้แต่ในที่สุดก็ไม่สำเร็จ ความขัดแย้งนี้ยุติลงหลังจากพระบาทสมเด็จพระปรมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงพระราชนมบัต ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2477 แต่เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ่านทบทิດลทรงมีพระชนมายุเพียง 9 พรรษาและยังทรงประทับอยู่ต่างประเทศ ส่งผลให้ในช่วงเวลา ดังกล่าว ต้องทรงกระทำผ่านคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์-รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ช่วงที่หนึ่ง) ออกจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มราษฎรกับกลุ่มอำนาจเดิมเกี่ยวกับเค้าโครง

เศรษฐกิจแล้ว ยังมีความขัดแย้งระหว่างคณะกรรมการราชภูมิด้วยกันเอง อันส่งผลให้ฝ่ายคณะกรรมการราชภูมิฝ่ายทหารบทบาทการเมืองในเวลาต่อมา และได้ปูพื้นฐานให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2481 และอยู่ในตำแหน่งยาวนานกว่าสองทศวรรษ เมื่้มีการสะคุณในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองจนสิ้นสุดสิ่งการบริหารงานภายใต้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้อำนาจจากตำแหน่งบริหารในรัฐบาลและกองทัพจำกัดผู้ที่มีความเห็นต่างทางการเมือง การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อขยายบทเฉพาะกาล (สิงหาคม 2483) เพื่อให้สมาชิกประเภทที่สอง เป็นฐานสัญบนสนธิรัฐบาล และความเป็นอำนาจนิยมรุนแรงยิ่งขึ้นเมื่อเข้าร่วงสงครามโลกครั้งที่สองร่วมกับฝ่ายอักษะ แต่อำนาจได้ลดลงเมื่อฝ่ายอักษะแพ้สงคราม พร้อม ๆ กับการมีบทบาทของขบวนการเสรีไทยซึ่งสนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตร ส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ภายหลังการพ่ายแพ้ในการลงมติพระราชนัดดาเบียบริหารราชการนเครือข่ายบูรณาและพระราชนัดดาจัดสร้างพุทธบูรีมณฑล ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 ภายหลังการหมัดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลให้นายปรีดี พนมยงค์ แกนนำขบวนการเสรีไทยขึ้นมาอีกครั้ง ยิ่งไปกว่านั้น ภายหลังการเมือง อย่างไรก็ตาม ขบวนการเสรีไทยก็ยังมีความคิดแตกต่างเกี่ยวกับแนวคิดประชาธิปไตย ซึ่งต่างพยายามสร้างขึ้นหลังสงคราม ในที่สุดจึงร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 สมัยรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เพื่อยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ทั้งนี้เพื่อให้การปกครองเป็น “ประชาธิปไตยที่แท้จริง” ในที่สุด รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 ได้ผ่านมติของรัฐสภา สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ การยกเลิกบทเฉพาะกาล การแยกข้าราชการประจำออกจากราชการเมือง เพื่อป้องกันมิให้ระบบของการปกครองแบบอำนาจนิยมเกิดขึ้นอีก การกำหนดให้สภานิติบัญญัติประกอบด้วยสภาพผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง และพฤฒสภาก (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวุฒิสภา) ที่มาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม การยกเลิกบทบัญญัติมาตรา 11 ที่กำหนดให้พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหมื่นเจ้าขึ้นไปโดยคำเนิด หรือโดยแต่งตั้ง อยู่ในฐานะเหนือการเมือง คือ ไม่มีสิทธิดำรงกิจกรรมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เกิดปัญหาระหว่างนายปรีดี กับนายคง อวัยวงศ์ และ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ในประเด็นเรื่องอำนาจของพฤฒสภาก ในขณะที่สมาชิกสภาพผู้แทนส่วนหนึ่งนำโดยนายคง และ ม.ร.ว. เสนีย์ ซึ่งมีสภาพิชชึงประกอบด้วยขุนนางในระบอบเก่าและผู้ที่มีแนวคิดในทางอนุรักษ์นิยมต้องการจะจำกัดบทบาทรัฐบาลชุดนายคง อวัยวงศ์ ได้ตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร แต่ก่อนจะร่างเสร็จ นายคงจำต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามการบีบบังคับของคณะกรรมการราชภูมิ พร้อมกับได้แต่งตั้งจอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีแทน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2490 โดยรักษาหลักการให้สมาชิกวุฒิสภาพมาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. 2490 แต่ขณะเดียวกันยังมีการแยกข้าราชการประจำและข้าราชการการเมือง ให้สิทธิการจัดตั้งพรรคการเมือง และห้ามข้าราชการประจำลงสมัครรับเลือกตั้งในระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ พ.ศ. 2492 นี้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อภิปรายถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบอบรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตยกับพระมหากษัตริย์ ว่าจะยังคงมีการปกครองแบบกษัตริย์ไว้หรือไม่ และเรื่องนี้ได้สืบเนื่องมาจนถึงการระบุข้อความว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ผลของการอภิปรายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานทางความคิดของหลักการที่ว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” และมีอิทธิพลต่อมโนทัศน์ว่าด้วยการปกครองไทยในปัจจุบันในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 นี้ทำให้รัฐภูมิมีอำนาจในการควบคุมฝ่ายบริหาร ทำให้จอมพล

ป. พิบูลส่งความซึ่งได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการรัฐประหารวันที่ 8 พฤษภาคม 2490 ต้องปรับคณะกรรมการรัฐมนตรีหลายครั้งเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มและพรรคการเมืองในสภาพผู้แทนราษฎร และเพื่อรักษาภาพพจน์ความเป็นรัฐบาลประชาธิปไตยต่อสายตานานาประเทศ แต่ก็ติดความเป็นประชาธิปไตยในสมัยจอมพล ป. เป็นเรื่องยุ่งยากดังนั้นในวันที่ 27 พฤษภาคม 2494 จึงได้เกิดรัฐประหารผ่านวิทยุกระจายเสียง เพื่อยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 และต่อมาจึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ซึ่งทำให้ “ประชาธิปไตย” กลับไปตั้งต้นใหม่ที่ พ.ศ. 2475 อีกครั้งหนึ่งสรุป บรรยายกาศทางการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐธรรมนูญได้รับรองให้ราษฎร์มีสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง แต่ต้องอยู่ “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” และสืบมwalชนถูกจำกัดรัชกาลที่ 7 กับแนวคิดการเตรียมการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.7 มีพระราชดำริในการพระราชทานรัฐธรรมนูญ โดยช่วง พ.ศ. 2474 ดังพระราชดำรัสของพระองค์ที่ว่า “... เราไม่ความประสงค์ที่จะทดลองและปลูกฝังการศึกษาในวิธีการบริการให้เสี่ยงได้สำเร็จเป็นมติ... ถ้าหากถึงเวลาอันควรที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการปกครองประเทศต่อไปก็จะทำได้โดยสะดวก” พระองค์ทรงมองหมายให้มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นและคาดว่าจะพระราชทานในวันที่ 6 เม.ย. พ.ศ. 2475 แต่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้คัดค้านการพระราชทาน และยังได้รับการคัดค้านจากอภิรัฐมนตรี จึงทำให้การพระราชทานรัฐธรรมนูญได้เกิดขึ้นการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 กับพระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยามเช้าของวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎร์อันประกอบด้วยฝ่ายทหารและพลเรือน ได้กระทำการยึดอำนาจโดยอาศัยวิธีทางกลลวงว่าเกิดการจลาจลขึ้นในกรุงเทพฯ และใช้การเมืองนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในการระดมทหารไปรวมพลที่หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งทหารที่มาร่วมพลอยู่ต่างก็มิได้รู้ว่ากำลังมีส่วนร่วมในการปฏิวัติยึดอำนาจแต่อย่างใด หลังจากทหารมาร่วมพลหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมได้เรียบร้อย พอเวลา 6 นาฬิกาตรง พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ก็ได้อ่านประกาศแต่งการณ์ของคณะราษฎร์ มีใจความสำคัญบางส่วนว่า ... คณะราษฎร์ไม่ประสงค์ทำการแย่งชิงราชสมบัติ ฉะนั้นจึงได้ขอเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่ง กษัตริย์ต่อไป แต่จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้... ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประทับอยู่ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน ประจำวันคือขันธ์ ทางคณะราษฎร์จึงได้ส่งนาวาตรีหดวงศุภชลากศัย เดินทางไปเจ้าเฝ้าฯ พร้อมกับหนังสือกราบบังคมทูล ที่มีเนื้อความค่อนข้างรุนแรง มีข้อความบางส่วนดังนี้ ... (คณะราษฎร - ผู้เขียน) มีสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เป็นต้น ไว้เป็นประกัน ถ้าหากคณะราษฎร์นี้ถูกทำร้ายด้วยประการใด ๆ ก็ต้องทำร้ายเจ้านายที่คุณไว้เป็นการตอบแทน...(คณะราษฎร - ผู้เขียน) ขอเชิญให้ฝ่าละอองธุลีพระบาทกลับคืนสู่พระนคร ทรงเป็นกษัตริย์ต่อไป โดยอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ซึ่งคณะราษฎร์ได้สร้างขึ้น ถ้าได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทตอบปฏิเสธก็ต้องไม่ตอบภายใน 1 ชั่วนาฬิกา นับแต่ได้รับหนังสือก็ตี คณะราษฎร์ก็จะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองฝ่ายพระบาทเด็ดขาด เนื่องจากเป็นการรัฐประหารโดยที่ไม่ได้ทรงทราบข่าวก็ทรงได้ประชุมกับพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เท่าที่มีอยู่หัวหินในขณะนั้น และทรงตัดสินพระราชทุทกอย่างแก่ประเทศไทยและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และได้ทรงเสรีจกลับกรุงเทพฯ ในวันที่ 26 มิถุนายน และวันเดียวกันก็โปรดเกล้าฯ ให้คณะราษฎร์เข้าเฝ้า และทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชกำหนดนิรโทษกรรมให้แก่บรรดาสมาชิกคณะราษฎร และคณะราษฎรได้ถวายร่างพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามด้วย แต่พระองค์ทรงขอตรวจร่าง

พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวก่อน ซึ่งพระองค์ก็ทรงลงพระปรมาภิไธยในวันรุ่งขึ้นคือ วันที่ 27 มิถุนายน 2475 โดยทรงพระอักษรกำกับต่อท้ายชื่อพระราชบัญญัตินั้นว่า “ชั่วคราว” แม้ คณะกรรมการจะประสบความสำเร็จในการก่อการปฏิวัติ แต่ในที่สุดก็เกิดความขัดแย้งระหว่าง คณะกรรมการกับกลุ่มนิยมเจ้า และนำไปสู่การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัว ในที่สุดภายหลังการประสบความสำเร็จในการยึดอำนาจของคณะกรรมการ จึงมีธรรมนูญปกครอง แผ่นดินสยามชั่วคราว 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ภายหลังการลงพระปรมาภิไธย ส่งผลให้เกิดสภาพ ผู้แทนราษฎร และประชุมกันเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน ซึ่งในที่ประชุมได้ออกพระยามใน ประกาศนิติราดา เป็นประธานคณะกรรมการ อันเป็นตำแหน่งเทียบเท่านายกรัฐมนตรี ต่อมาระหว่างการ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่คณะกรรมการจึงได้จัดระเบียบกองทัพใหม่ โดยปลดนายทหารชั้นผู้ใหญ่ถึง 41 นาย อันก่อให้เกิดการโกรธเคืองเป็นอย่างมาก ในที่สุดเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงได้ ประกาศรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ให้ความสำคัญกับ รัฐธรรมนูญฉบับนี้อย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อประคับประรองพระราชนิยม (ให้นักศึกษาดูภาพพระราชทาน รัฐธรรมนูญฉบับถาวร ของ ร.7) อย่างไรก็ตาม ภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร เกิดความ ขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองเกิดขึ้น ระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยม นำโดยหลวงประดิษฐ์มนูธรรมซึ่ง ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ซึ่งไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างรวดเร็วของคณะกรรมการ กลุ่มนี้ได้เข้าเป็นคณะกรรมการรัฐมนตรีครั้งหนึ่งหรือจำนวน 10 คน ปัญหาความขัดแย้งมีความรุนแรง ยิ่งขึ้นเมื่อหลวงประดิษฐ์มนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ได้เสนอ “เค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ” ส่งผลให้ พระยามในประกาศนิติราดาคัดค้านในที่ประชุม และในที่สุดพระยามในประกาศนิติราดาได้นำพระราช บันทึกพระบรมราชวินิจัยของพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวที่คัดค้านและวิจารณ์ว่า เค้าโครง เศรษฐกิจแห่งชาติตั้งกล่าว เมื่อกับของรัฐเชียสถานการณ์เริ่มกดดันอีกครั้งในเรื่องเกี่ยวกับการสั่ง ห้ามข้าราชการเป็นสมาชิกสมาคมการเมือง และต่อมาก็มีมติว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญและให้ถอนคำสั่ง ดังกล่าว สถานการณ์เริ่มกดดัน พระยามในประกาศนิติราชาพิเศษให้ปิดประชุมสภาใน 1 เมษายน 2476 และตั้งคณะกรรมการรัฐมนตรีชุดใหม่ ถือเป็นการทำรัฐประหารโดยพระราชนูญ ภาคี และ เป็นการทำรัฐประหารครั้งแรกภายหลังการทำรัฐประหารได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วย คอมมิวนิสต์ ส่งผลให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรมถูกฝ่ายรัฐบาลกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ต้องเดินทาง ออกนอกประเทศไทย ส่วนทางคณะกรรมการราษฎรกลับท่ามกลางความเย้ยทางการเมืองหลังจากการเสนอเค้า โครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมส่งผลให้สีทาราเสือยืนหนังสือลาออกจากราชการ บรรยายกาศทางการเมืองจึงกลับไปสู่สภากาดดันอีกครั้งทำให้พระยามในประกาศนิติราดาโยกย้าย นายทหาร แต่ในที่สุดก็แพดพลังจากการไว้ใจพลโทหลวงพิบูลสงคราม ต่อมาก็เกิดความขัดแย้งกัน ระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายคณะกรรมการราษฎร ส่งผลให้วันที่ 20 มิถุนายน 2476 พันโทหลวงพิบูลสงครามทำ การรัฐประหารล้มรัฐบาลพระยามในประกาศนิติราดา และแต่งตั้งตั้งพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็น นายกรัฐมนตรี นับเป็นจุดสิ้นสุดของรัฐบาลที่มาด้วยรัฐประหารและไปด้วยการรัฐประหารการสละ ราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวภายหลังการทำรัฐประหารของพลโทหลวงพิบูล สงครามแล้ว สร้างความมั่นคงทางการเมืองให้กับคณะกรรมการราษฎร อีกครั้ง และเกิดความกดดันต่อ พระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องจากพระองค์เลือกข้างสนับสนุนพระยามในประกาศนิติราดา ต่อมานอกวันที่ 11- 25 ตุลาคม 2476 พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดช และคณะบุคคลทั้งฝ่ายทหาร และฝ่ายพลเรือน เรียกตัวเองว่า “คณะกรรมการเมือง” ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันจากการไม่พอใจที่ถูกปลด

ออกจากราชการโดยคณะกรรมการกับพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ที่ต้องการ gobg กู้ภัยรติของความเป็นเจ้าคืนมา ก็ได้พยายามยืดอํานาจจากรัฐบาล แต่ไม่ประสบความสำเร็จ และฝ่ายรัฐบาลจึงขานนามเหตุการณ์นั้นว่า “กบฏบวรเดช” ซึ่งที่มีการประท้วงกันนั้นพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวที่หัวหน้าและทรงตัดสินพระราชนฤทธิ์ให้เสด็จโดยเรือเรือขนาดเล็กจากหัวหน้าไปยังสงขลา ภายหลังการปราบกบฏแล้วพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชบันทึกถึงรัฐบาลเกี่ยวกับความข้องพระราชหฤทัยเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน และเรื่องอื่น ๆ ซึ่งต้องได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลครบถ้วนข้อ มิฉะนั้นพระองค์จะไม่เสด็จกลับประเทศและต้องการให้รัฐบาลถวายคำตอบภายในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2477 ด้วย มิฉะนั้นพระองค์จะஸະພຣະຣາສມບັດ ในที่สุดรัฐบาลได้ถวายคำตอบผ่านทางเจ้าพระยาศรีธรรมราชที่อยู่กรุงลอนดอนว่า ทางรัฐบาลขอปฏิเสธข้อเรียกร้องของพระองค์โดยเด็ดขาด จึงทำให้พระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตัดสินพระราชหฤทัยสละราชสมบัติในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 ในหลวงอานันท์ และการสวรรคตภายหลังจากการสละราชสมบัติของ ร.7 ทางรัฐบาลก็ได้พิจารณาอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันท์มหิดลเป็นกษัตริย์ตามลำดับการสืบราชสันตติวงศ์ เนื่องจากพระองค์ยังทรงพระเยาว์ และพระทับอยู่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ จึงมีการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการทำหน้าที่แทน ซึ่งที่กษัตริย์ไม่ได้ประทับอยู่ในประเทศไทย กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ได้พยายามช่วงชิงอำนาจระหว่างกัน จนในที่สุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มยึดอำนาจไว้ที่ตนเองสำเร็จในปลายปี 2481 นำไปสู่การสถาปนารัฐนิยมที่ยึดมั่นในลักษณะชาตินิยมและลักษณะผู้นำ คือ จอมการอัญเชิญมาประทับประเทศไทย เพื่อต้องการความเป็นเอกภาพภายในประเทศไทย และเชิญพระองค์เป็นครั้งที่ 2 ซึ่งพระองค์ทรงตอบรับการอัญเชิญครั้งที่ 2 นี้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันท์มหิดลกับนายปรีดี พนมยงค์ เป็นไปอย่างดีมาก ถึงขนาดยกย่องนายปรีดี พนมยงค์เป็นรัฐบุรุษอาวุโส แต่กลุ่มอนุรักษ์นิยมนำโดยนายวงศ์ อวัยวงศ์ มองนายปรีดีอย่างไม่ไว้วางใจ จึงใช้กล่าวให้นายปรีดี เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อให้พบกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ อันเป็นหนทางทำลายความนิยมและบารมีของนายปรีดี พนมยงค์ แต่นายปรีดี มิได้ทรงสัยในกล่าววันนี้ และรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีวันที่ 24 มีนาคม 2489 ซึ่งในที่สุด นายปรีดีพับจุดบททางการเมืองเมื่อสำนักพระราชวังมีผลการณ์ทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในวันที่ 9 มิถุนายน 2489 ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันท์มหิดลเสด็จสวรรคตโดยพระแสงปืนจากอุปัทวะเหตุ การสอบสวนกรณีสวรรคตของพระองค์ดำเนินไปท่ามกลางการถกเถียงมากมายการขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช นกรินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้อธิบายแนวคิด “ประชาธิปไตย” ที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทยสมัยนั้นว่า แบ่งได้เป็น 2 แนวคิด คือ 1. แนวคิดประชาธิปไตยสำนักประเพณี เช่น หม่อ้มเจ้าวรรณไทยกร วรรณ ., พระองค์เจ้าราชนิวัติ, หม่อ้มราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช, หม่อ้มราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีจุดเริ่มต้นในกลุ่มนักคิดสายราชวงศ์และขุนนางรุ่นแรกที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากตะวันตกแนวคิดหลักของสำนักนืออิบายว่า ระบบประชาธิปไตยมีมาข้านานแล้ว โดยเฉพาะเมื่อระบบกษัตริย์ได้รับแนวคิดพุทธศาสนาเรื่อง “เอนกนิกรสโนมรสมมติ” มาใช้ในการปกครอง แนวคิดดังกล่าวคือการอธิบายว่าพระมหากษัตริย์ทรงขึ้นครองราชย์โดยความเห็นชอบของชุมชนการเมืองพระองค์ทรงอยู่เหนือราชภูมิเพียงพระองค์เดียว ส่วนราชภูมิทุกคนที่เหลือมีความเท่าเทียมกันหมดไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ และแนวคิดนี้มีอิทธิพลต่อระบบราชการและทหาร 2. แนวคิดประชาธิปไตยแบบสำนักคิดตะวันตก เริ่มอยู่ในกลุ่มนักเรียนนอกพวงที่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบราชการ

ภายหลังการปฏิรูปการปกครองได้ทั้งสองสำนักคิดนี้ได้พัฒนาขึ้นต้นพุทธศักราชที่ 25 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จะเสด็จขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์ตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน 2489 และเสด็จกลับประเทศไทยเชอร์แลนด์ วันที่ 19 สิงหาคม 2489 เพื่อทรงศึกษาต่อและทรงเสด็จนิวัติสู่พระนครเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2493 และทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว ส่งผลให้ผู้สำเร็จราชการแทนรัฐประหารและความวุ่นวายทางการเมืองของไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังการยุติสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทหารกับกลุ่มรัฐบาลพลเรือน ของนายปรีดี พนมยงค์ ขณะที่ในรัฐสภาเกิดความวุ่นวาย เช่นกันโดยเกิดการแข่งขันระหว่างพระรัชท席ีพของนายปรีดี กับพระครูประชาธิปัตย์ของนายคง อภัยวงศ์ มีความรุนแรงมาตั้งแต่ก่อนการเสด็จขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ แล้วการสรวราศตของ ร. 8 ส่งผลให้รัฐบาลนายปรีดี ถูกโ久มตืออย่างมากกว่าไม่สามารถพิทักษ์ราชบัลลังก์ไว้ได้ แม้มีคำสั่งดำเนินการสืบสวนเรื่องดังกล่าวแล้ว นายปรีดีก็ยังถูกสังคมมองว่ามีส่วนรู้เห็นในการลอบปองพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อนันนท์ทิดล เป็นผลให้นายปรีดีขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 23 สิงหาคม 2489 ผู้ที่มาเป็นนายกรัฐมนตรีต่อมาคือ พลเรือตรีถวัลย์ ธรรมนราวาสวัสดิ์ ในระยะแรกถูกกดดันจากพระครูประชาธิปัตย์จนต้องลาออก แต่เมื่อจัดการเลือกตั้งใหม่ก็สามารถกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีได้อีกครั้ง ในระยะนี้มีข่าวการทำรัฐประหาร แต่ไม่สามารถสกัดกันได้ ส่งผลให้ พลโท พิน ชุณหะวน เข้ายึดอำนาจในวันที่ 8 พฤษภาคม 2490 อย่างไรก็ตาม คณะรัฐประหารก็ให้นายคง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีรัฐบาลนายคง ได้จัดการเลือกตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2491 และผลการเลือกตั้งทำให้นายคง เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป แต่หลังจากนั้นคณะรัฐประหารได้ส่งคนไปปี้ ให้นายคง ลาออกจากตำแหน่งเพื่อเปลี่ยนรัฐบาล ผลปรากฏว่า นายคงยอมปฏิบัติตาม และทำให้จอมพล ป. กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในเดือนเมษายน 2491 สถานะของพระมหาภัตtriy กับบทบาทจอมพล ป. พิบูลสงครามการกลับคืนสู่อำนาจของจอมพล ป. นำไปสู่รูปแบบการปกครองที่เน้นความสำคัญของตัวผู้นำ ช่วง 2481 – 2487 สิ่งที่จอมพล ป. พยายามทำมาตลอดคือ การเคลื่อนย้ายบทบาทและอำนาจ จากราชสำนักและพระมหาภัตtriy สู่ตนเองในฐานะผู้นำ ปลูกฝังอุดมการณ์ให้แก่ประชาชนว่าจอมพล ป. เป็น “บิดา” ของประชาชนด้วยการเบรียบที่ยิ่งใหญ่ จอมพล ป. กับพ่อขุนรามคำแหง ท้ายที่สุด จอมพล ป. ยังได้อาศัยภาพพจน์ของการเป็นผู้นำอุปถัมภ์พุทธศาสนาโดยพฤตินัย มาเสริมสร้างสถานะตนอีกด้วยอย่างไรก็ตามสถานการณ์ภายในประเทศหลังรัฐประหาร 2490 แม้จะเต็มไปด้วยความรุนแรง แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงสนพระทัยสถานการณ์บ้านเมือง และสมัยนี้ได้จัดตั้ง “สถารารัฐธรรมนูญ” เป็นครั้งแรกและนายคงสามารถวางแผนเงื่อนไขในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญได้สำเร็จก่อน เป็นรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 รัฐธรรมนูญนี้มีหลักการสำคัญ คือ การเพิ่มอำนาจของพระมหาภัตtriy ในกรณีการมีส่วนร่วมบริหารบ้านเมืองและการทำรัฐประหารของจอมพล ป. ส่งผลให้บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. มีความมั่นคงยิ่งขึ้น บัญญัติในรัฐธรรมนูญให้มีสภาพเดียว โดยแบ่งสมาชิกสภาพผู้แทนราษฎรออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 ที่มาจากเลือกตั้งและ ประเภทที่ 2 ที่มาจากการแต่งตั้ง สมาชิกประเภทที่สองจึงถูกยกไปเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการค้าจุนอำนาจของจอมพล ป. ไว้ในระยะนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงได้ฟื้นฟูสถาบันพระมหาภัตtriy โดยได้พระราชทานประเพณีต่างๆ จังหวัดและมีโครงการตามพระราชดำริ แต่ก็ทรงมีได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากจอมพล ป. ทำให้สถานะของพระองค์มีความมั่นคงมากขึ้น แต่ก็ส่งผลให้สัมพันธภาพระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับจอมพล ป. ไม่ราบรื่น ทำให้สถานการณ์รุนแรงยิ่งขึ้นในช่วง

2499 - 2500 จนนำไปสู่จุดจบของจอมพล ป. เองการที่จอมพล ป. พยายามไม่สนับสนุนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์ นนารักษ์ต์ เริ่มถอยห่างจากจอมพล ป. ด้วยการไม่ยอมเข้าร่วมรัฐบาลและขัดแย้งกับพลตำรวจเอกเพา ศรีyanนท์อย่างรุนแรง ขณะที่เลือกตั้งที่ว่าไปเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2500 กลุ่มประชาชนโน้มตีว่าเป็นการเลือกตั้งสกปรกการไฮด์ปาร์คต่อต้านจอมพล ป. เกิดขึ้นมากมาย แต่ตัวจอมพล ป. ยังพยายามรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลและเดินหน้าจัดงาน 25 พฤษภาคมต่อไป แต่ปรากฏว่าวันปิดงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีได้มามีเป็นองค์ประธานทำให้ประชาชนมองว่างานดังกล่าวเป็นงานพิเศษฯ ฯ ส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของจอมพล ป. ส่งผลให้จอมพล ป. สิ้นสุดอำนาจในที่สุด ด้วยการทำรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ นนารักษ์ ในวันที่ 16 กันยายน 2500 ทำให้จอมพล ป. ต้องลี้ภัยไปอยู่ต่างประเทศ และเป็นการเริ่มต้นประวัติศาสตร์บทใหม่ของการเมืองไทย และจะนำไปสู่พัฒนาการก้าวที่สำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์

ระบบการเมืองและการปกครองสมัยจอมพลสฤษดิ์นนารักษ์และแนวความคิดเกี่ยวกับระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ

ภายหลังการทำรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ นนารักษ์ วันที่ 16 กันยายน 2500 ได้มอบหมายให้นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี ได้จัดการเลือกตั้งที่ว่าไปเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2500 ขึ้นเป็นผลให้นายพจน์ สารสินลาออกจากตำแหน่ง ส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์ ต้องหาบุคคลมาเป็นนายกรัฐมนตรี คือ พลโทไนอม กิตติชัย รัฐบาลชุดนี้ต้องเผชิญกับการวิพากษ์วิจารณ์และได้มีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ ประกอบกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องเขตราชอาณาจักรระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา ที่ผลการตัดสินของศาลโลกให้เข้าพระวิหารเป็นของประเทศกัมพูชา ทำให้รัฐมนตรีหลายคนตัดสินใจลาออกจากตำแหน่ง การทำรัฐประหารครั้งนี้ของจอมพลสฤษดิ์ คือ 1. การคุกคามของกลุ่มคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ ด้วยการจะ “กำจัดราชบัลลังก์” ทำลายพุทธศาสนาและโค่นสถาบันต่างๆ ทุกรูปแบบซึ่งชาติไทยเรียกว่า “มั่น” 2. พระราชกรณียกิจที่ได้ใช้อภิสิทธิ์และเสรีภาพในระบบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในทางที่มิชอบ อันเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนกล้ายเป็นศัตรูซึ่งกันและกัน 3. ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับเข้าพระวิหารระหว่างไทยกับกัมพูชา ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกับชาติและของประเทศดังนั้นเพื่อให้ประเทศไทยก้าวหน้า จึงจำเป็นต้อง “สร้างเสถียรภาพให้แก่ชาติ” ซึ่งขึ้นอยู่กับหลักประชาธิปไตยอันมั่นคง ระบบเศรษฐกิจและสังคมอันเหมาะสมสำหรับการอยู่รอดของชาติและของประชาชนคนไทย การทำรัฐประหารครั้งที่ 2 นี้แตกต่างจากการทำรัฐประหารครั้งที่ 1 กล่าวคือการทำรัฐประหารครั้งที่ 2 เพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารประเทศที่เกิดความยุ่งยากที่ทำให้รัฐบาลพลเอกถอนตัวออกก่อนอื่นเพื่อต้องเผชิญกับปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองจนเป็นอุปสรรคในการบริหารประเทศในขณะนั้น ส่วนรัฐประหารครั้งที่ 1 เป็นรัฐประหารเพื่อเปลี่ยนตัวรัฐบาลซึ่งไม่เป็นที่นิยมของประชาชนอันเนื่องมาจากจัดตั้งราชภูรังหลวงจึงหันมาสู่การสร้างระบบการปกครองแบบใหม่ขึ้นมาทดแทน เพื่อใช้ในการปกครองประเทศไทยเป็นการเฉพาะบุคคล คือ “การสร้างประชาธิปไตยแบบไทย” จอมพลสฤษดิ์ เทียนว่าปัญหาการบริหารประเทศไทยมีสาเหตุมาจากการที่คณะราษฎรนำระบบประชาธิปไตยตามตัวตนมาใช้ซึ่งเทียนว่าไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเกิดความวุ่นวายทางการเมืองอยู่บ่อยครั้งและเห็นว่าการจัดระเบียบการปกครองของไทยต้องอาศัยหลัก 3 ประการ คือ การเมืองการปกครองต้องอาศัยหลักการของไทยเราเอง จะต้องลงทะเบียนอุดมการณ์ของต่างประเทศ และจะต้องฟื้นฟู

อุดมการณ์แบบไทยให้เป็นอุดมการณ์หลักของชาติ ประชาธิปไตยแบบไทยที่เหมาะสม คือ รัฐบาล หรือฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติ และมีอำนาจสูงสุด ไม่ใช่รัฐบาลของพระคราเมือง ดังนั้น พระคราเมืองและการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนจึงไม่ใช่เป็นสิ่งจำเป็นต่อระบบการเมืองไทยระเบียบการเมืองการปกครองแบบใหม่ แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ รัฐ/รัฐบาล, ข้าราชการ และประชาชนกล่าวคือรัฐบาลมีอำนาจสูงสุด แล้วมีระบบราชการทำหน้าที่เป็นตัวแทนและปฏิบัติตามคำบัญชาของผู้ปกครองโดยตรง ยอมรับการซึ่งแนวทางจากรัฐบาล โดยเฉพาะจากตัวผู้นำเป็นสำคัญ ส่วนประชาชนก็อยู่ในฐานะกำกับดูแลจากรัฐบาลหรือได้รับความยินยอมจากรัฐบาลเท่านั้น และยังเสนอให้ประยุกต์การปกครองให้เข้มพลิกน้อม กิตติชจร ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อมา บริหารประเทศตามแบบฉบับคอมพลิกซ์ ทั้งการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบไทย และนโยบาย ต่างประเทศที่ผูกความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอเมริกา และผลจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 1 สร้างความเจริญก้าวหน้าตามมาตต์กีสร้างปัญหาตามมาด้วย รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังต้องเผชิญกับความกดดันจากประชาชนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับรัฐบาลน้อม กิตติชจรภัยหลังจากเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 จอมพลน้อมได้กลับเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แต่ต่อมาเริ่มได้รับการปฏิเสธจากสภาผู้แทนราษฎร และต่อต้านรุนแรงขึ้นใน พ.ศ. 2513 ไม่ว่าจะเป็นการวิพากษ์โนบายรัฐบาล การยับยั้งพระราชบัญญัติบังประมาณ ดังนั้น จอมพลน้อม จึงไม่พอใจกับแรงต่อต้าน จนกลายเป็นความขัดแย้ง จอมพลน้อมจึงทำรัฐประหารรัฐบาลของตนเอง เมื่อ พ.ศ. 2514 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

การเมืองไทยระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519

สภาพการณ์ของเหตุการณ์

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เริ่มต้นด้วยการแจกใบปลิวเรียกร้องรัฐธรรมนูญของกลุ่มนักศึกษาและอาจารย์กลุ่มนี้ แต่กลับถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมวันที่ 6 ตุลาคม จำนวนทั้งสิ้น 11 คน โดยตั้งข้อหาว่า “ซักขวัญให้มีการชุมนุมทางการเมือง” ขัดขืนคำสั่งปฏิวัติ ฉบับที่ 4 และ “ขบถภายในราชอาณาจักร” ตามกฎหมายมาตรา 116 หลังจากนั้นศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้ออกแถลงการณ์คัดค้านการจัดกุมของรัฐบาลเพื่อการ “ถนน – ประภาส” ต่อมาในวันที่ 7 ตุลาคม เจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลได้เข้าจับกุมนักศึกษาเพิ่มอีกคนหนึ่ง คือ นายก้องเกียรติ คงคา นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง และต่อมาเจ้าหน้าที่สันติบาลได้ออกหมายจับนายไชแสง สุกใส อดีต ส.ส. นครพนม เนื่องจากเห็นว่ามีส่วนในการซักไถอยู่เบื้องหลังการเรียกร้องรัฐธรรมนูญการประท้วงการกระทำดังกล่าว เริ่มต้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยการปิดโภสเพอร์และก่อการอภิปราย โ久มตีการกระทำของรัฐบาล การประท้วงเริ่มขยายวงกว้างและเกิดขึ้นในเกือบทุกมหาวิทยาลัย ในเวลาต่อมาจึงได้มีการนัดรวมตัวชุมนุมใหญ่กันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีผู้ประท้วงจำนวนมากต่างทยอยกันมาเพิ่มมากขึ้นเป็นทวีคูณเพื่ออดตันให้รัฐบาลปฏิบัติตามข้อเรียกร้องให้ปล่อยตัวทั้ง 13 คน แต่ได้รับการปฏิเสธจากทางฝ่ายรัฐบาล ส่งผลให้กลุ่มผู้ประท้วงต้องตัดสินใจที่จะเดินขบวนประท้วง และต่อสู้ด้วยวิธี “อหิงสา” จนกว่าจะประสบผลสำเร็จ โดยมุ่งไปชุมนุมประท้วงกันที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกลุ่มนักศึกษาพยายามเรียกร้องโดยเบรียบเทียบกับเหตุการณ์ 2475 โดยยังการต่อสู้ของตนกับการต่อสู้ของพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้สามารถปลุกรุ่งดมได้เป็นอย่าง

มาก และกลุ่มนักศึกษาซึ่งว่า “กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” ได้หยิบยกข้อความจากพระราชบัญญัติการปกครองแบบเผด็จการของจอมพลถนอมอีกด้วยข้อความดังกล่าวถูกนำมาตีพิมพ์ครั้งแรกเป็นปกหน้าหนังสือของกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 6 ตุลาคมโดยมีข้อความว่า “ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะஸະວະນາຈອນเป็นของข้าพเจ้าแต่เดิมให้แก่ราชภูมิทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหมดของข้าพเจ้าให้กับผู้ใด คงจะได้โดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาดและโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราชภูมิ” ในเวลาต่อมาข้อความดังกล่าวยังถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ทางใบปลิวของกลุ่มนักศึกษา และถูกนำไปใช้กล่าวอ้างอย่างสมำเสมอตลอดช่วงการชุมนุมประท้วง จนข้อความดังกล่าวกลายเป็นส่วนสำคัญในการเขื่อมโยงสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มีความใกล้ชิดกับระบบประชาธิปไตย และช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ของกษัตริย์ประชาธิปไตยในสังคมไทย นายสมบัติ ธรรมรัตน์ภูวงศ์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ตัวแทนนักศึกษาส่งตัวแทนขอเข้าเฝ้าฯ เพื่อให้ทรงทราบ ช่วยเหลือจัดการกับปัญหานี้ ข้อเรียกร้องได้รับการยินยอมปฏิบัติตามจากฝ่ายรัฐบาล โดยยอมปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้ง 13 คน โดยไม่มีเงื่อนไขและจะจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ และประกาศใช้ภายในเดือนตุลาคม 2517 แต่นี้องจากปัญหาการขาดการติดต่อกับกลุ่มที่เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กลุ่มประท้วงที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจึงไม่ทราบถึงการยินยอมของรัฐบาล และได้เดินขบวนมาอย่างพระท่านนักศึกษาและข้อเรียกร้องให้ยกเลิกการชุมนุมประท้วง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 พ.ต.อ. วิสิษฐ์ เดชกุญชร ได้อัญเชิญพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาอ่าน เพื่อเตือนสติกลุ่มนิสิตนักศึกษาและข้อเรียกร้องให้ยกเลิกการชุมนุมประท้วง เมื่อวันพระบรมราโชวาทแล้ว เหตุการณ์กลับไม่ได้เป็นไปอย่างที่คิด เมื่อกลุ่มผู้ชุมนุมต้องเผชิญหน้ากับตำรวจในขณะที่กำลังจะถล่ม แล้ว เกิดการต่อสู้กันขึ้น จนนำไปสู่การกวาดล้างผู้ชุมนุมครั้งใหญ่จากตำรวจและทหาร ภายใต้การบังคับบัญชาของจอมพลถนอมและจอมพลประภัส เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้มีผู้บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมากในที่สุดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบโดยที่ พลเอกกฤษณ์ สีวรรฯ ผู้บัญชาการทหารบก ก็มีความเห็นคล้ายตามด้วย พระองค์ทรงขอให้จอมพลถนอมลาออกจากตำแหน่ง

เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2516

การถล่มของผู้ก่อการชุมนุมตั้งแต่ 14 ตุลาคม นำพาให้ระบบประชาธิปไตยในไทยเดินทางไปสู่ยุคสมัยใหม่ ที่เปิดกว้างให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงได้มากขึ้นสภาพทางการเมืองหลังการถล่มของผู้ก่อการชุมนุมมีอ่อนไหวและลงตัว ทางการเมืองพยายามพยายามเข้ามามีอำนาจ รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นรัฐบาลที่อิสระจากอิทธิพลจากกลุ่มข้าราชการ มีความชัดเจนทางการเมืองมากขึ้นเนื่องจากมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 กลุ่มนักธุรกิจเรื่องผันตัวเองเข้าสู่การเมืองผ่านพรรคการเมือง ส่วนกลุ่มนักศึกษาและกรรมกรมีบทบาทมากที่สุด สองกลุ่มนี้เริ่มเคลื่อนไหวมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลและถูกแทรกซึมจากพรรคอนาคติ ประเทศไทยอีกด้วยกลุ่มนักศึกษาได้รับการตอบสนองอย่างดีจากรัฐบาลนายสัญญา และมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาธิปไตย ขณะเดียวกันกลุ่มข้าราชการและนักธุรกิจไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเท่าใดนัก แต่ดำรงอยู่เพียงระยะชั่วคราวเท่านั้นการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ได้นำเสนอต่อชาติอันเนื่องเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งเรียกว่า “สภานามม้า” เนื่องจากจัดการประชุมสมัชชาที่ราชบุรุณมัยสมาคม หรือสถานมีนานาเริ่ง สถานที่มาจากการเมืองที่

หลากหลาย เช่น ข้าราชการ นักธุรกิจ นักวิชาการ กรรมกร เกษตรกรตลอดจนนักศึกษา ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่งของประเทศไทย มีบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้ในหมวดที่ 3 จึงเป็นที่พอยใจของประชาชนโดยเฉพาะนักศึกษากลุ่มนักธุรกิจเริ่มมีบทบาทมากขึ้น ขณะเดียวกันกลุ่มนักศึกษาและกรรมกรก็มีบทบาทเคลื่อนไหวบนอกรัฐสภา มีการประท้วง 731 ครั้ง ช่วงปี 2517 - 2519 สิทธิเสรีภาพที่มีอย่างเต็มที่ในรัฐธรรมนูญเป็นการเปิดทางให้กลุ่มสังคมนิยม หรือ ซ้ายจัด สามารถออกมาระดล่อนไหวอย่างเปิดเผยสถานการณ์เริ่มไม่เป็นที่พอยใจของกลุ่มนุรักษ์นิยม และกลุ่มขวาจัด นำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มนวนพลและกลุ่มกระทิงแดง เพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านกลุ่มซ้ายจัด อย่างรุนแรง กลุ่มขวาจัดได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มข้าราชการที่กังวลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และไม่พอใจบทบาทตนเอง ซึ่งถูกกีดกันออกจาก การเมืองด้วยมาตรา 118 วิให้ข้าราชการเข้ามามีตำแหน่งทางการเมืองในที่สุดสถานการณ์เริ่มมาถึงขีดสุด เมื่อกีดความวุ่นวายในรัฐสภาและนอกรัฐสภา กลุ่มซ้ายจัดได้เริ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในทิศทางที่ล่อแหลมและยั่วยุกลุ่มขวาจัดมากขึ้น เรื่อยๆ จนกลุ่มขวาจัดเริ่มใช้ความรุนแรงในการจัดการกับกลุ่มซ้ายจัดอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นเหตุการณ์ประท้วง และนำไปสู่การทำการรัฐประหาร โดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายใต้การนำของพลเรือเอกสังคัด ชลออยู่ และคณะนายทหาร ทหารสามารถเข้ายึดอำนาจได้ มีการใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีอย่างเด็ดขาดคล้ายกับรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2502 ของจอมพลสฤษดิ์ และแต่งตั้งให้นายранินทร์ กรัยวิเชียร ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินยังจัดตั้งสภาพปฏิรูปการปกครองแผ่นดินมาทำหน้าที่นิติบัญญัติ โดยมีสมาชิกทั้งหมด 340 คน ประกอบด้วยข้าราชการทหาร และข้าราชการพลเรือนสภาพการณ์ก่อนเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2518 – 2519 เป็นช่วงเวลาที่มีความผันผวนในภูมิภาคอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยเพื่อบ้าน เช่น ลาวและกัมพูชา สร้างความวิตกต่อภัย “คอมมิวนิสต์” และกลัวว่าไทยกำลังเป็นเป้าหมายต่อไปตามทฤษฎีโน้มโน้ม กพร้อมกับปัญหาทางการเมืองภายในที่มีความแตกแยกทางความคิดระหว่างแนวคิดอนุรักษ์นิยมและสังคมนิยม รวมทั้งความขัดแย้งในชนบท กลุ่มอนุรักษ์นิยมได้เตรียมปลูกฝังความคิดอุดมการณ์ให้กับมวลชนจัดตั้ง ได้แก่ ลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มกระทิงแดง กลุ่มนวนพล ชุมรมแม่บ้าน ให้มีความหวาดวิตกภัยคอมมิวนิสต์และพร้อมเผชิญหน้ากับแนวคิดสังคมนิยม ตลอดจนความขัดแย้งในกลุ่มนชนชั้นนำทางอำนาจและกลุ่มทหารของที่พยาบาลสร้างเงื่อนไขในการยึดอำนาจ เช่น การสนับสนุนให้จอมพลถนน และจอมพลประภาส เตินทางกลับมาไทย เป็นชนวนให้นักศึกษาและประชาชนต่อต้าน และเป็นโอกาสให้เกิดการทำรัฐประหารผู้นำทหารโดยพลเรือเอกสังคัด ชลออยู่ ได้กราบบังคมทูลขอคำปรึกษาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อกราบบังคมทูลให้ทรงทราบถึงสถานการณ์บ้านเมืองว่าเป็นที่น่าวิตก ถ้าปล่อยไว้อาจเป็นเหมือนเขมรและลาวจึงเห็นควรปฏิวัติ และหลังปฏิวัติแล้วจึงอยากให้พลเรือนมาเป็นนายกรัฐมนตรี โดยพลเรือเอกสังคัด ได้กราบบังคมทูลขอคำปรึกษาจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช คือ คุณ raninthr กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาศาลฎีกานักศึกษาและประชาชนได้ประท้วงการกลับมาของจอมพลถนนและจอมพลประภาส นำไปสู่การปราบปราามในเข้าตรุนที่ 6 ตุลาคม 2519 ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มที่มีส่วนในเหตุการณ์ประกอบด้วย ตำรวจตะเภา ชายแดน ลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มกระทิงแดง กลุ่มนวนพล ส่งผลให้นักศึกษาและประชาชนถูกสังหาร

จำนวน 41 ราย และมีการจับกุมแกนนำหอหลายคน อีกทั้งการภาดจับนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่เข้าร่วมการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลาภพันคน ท่ามกลางความวุ่นวายของเหตุการณ์การปราบปรามและภาดจับผู้ชุมนุมและความไม่สงบภาพในการสั่งการของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ในช่วงเย็นนั้นเอง มีกลุ่มทหารที่เรียกตัวเองว่า “ คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ” ได้เข้ารัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลได้สำเร็จ ต่อมาพระบาทเดชะพระเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้นายранันทร์ กรัยวิเชียร (2519 - 2520)

ระบบการเมืองไทยปัจจุบันและอนาคต

ยุคประชาธิปไตยครั้งใหม่

ภายหลังเหตุการณ์ การรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 รัฐบาลранันทร์ กรัยวิเชียร เข้าบริหารประเทศไม่นาน ได้เกิดการรัฐประหารรัฐบาลранันทร์ ในวันที่ 20 ตุลาคม 2520 นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งและช่วงชิงอำนาจกันในกลุ่มผู้นำทหารภายในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ระหว่างพลเรือเอกสังัด ชาลวยอญี่ กับพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันทน์ และกลุ่มทหารอื่น ๆ เช่น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากกลุ่มภายในคณะรัฐประหารแล้วยังมีกลุ่มนายทหารระดับนายพันที่กุมกำลังให้การสนับสนุน คือ “ กลุ่มยังเติร์ก ” หรือ จปร. 7 นำโดยพันเอกมนูญ รูปชร พันเอกประจักษ์ สร้างจิตร และพันเอกจำลอง ศรีเมือง เป็นต้น กลุ่มยังเติร์กสนับสนุนให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันทน์ ขณะนั้น เป็นเลขาธิการคณะปฏิรูปฯ เป็นนายกรัฐมนตรี แทนพลเรือเอกสังัด หัวหน้าคณะปฏิรูปฯ ขณะนั้น หลังการทำการรัฐประหารรัฐบาลนายранันทร์แล้ว นายเกรียงศักดิ์ชมนันทน์ ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ได้จัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 และรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกขานนานนามว่าเป็น “ ประชาธิปไตยครั้งใหม่ ” การที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกขานนานนามว่าเป็น “ ประชาธิปไตยครั้งใหม่ ” คือ เป็นการจัดવางดุลอำนาจทางการเมืองระหว่างพลังประชาธิปไตยกับพลังกองทัพ ให้กองทัพสามารถควบคุมทิศทางการเมืองได้ เช่น ข้าราชการประจำสามารถควบตำแหน่งทางการเมืองได้ และสามารถใช้อำนาจจากการแต่งตั้งกบฎเมษาวยพ.ศ. 2523- 2531 เป็นช่วงสมัยพลเอกเปรม ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีและทำหน่งผู้บัญชาการทหารบก ภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มยังเติร์ก และถอนการสนับสนุนพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันทน์ โดยใน พ.ศ. 2523 ได้มีความพยายามในการต่ออายุราชการพลเอกเปรม เนื่องจากเหตุเกย์ย้อนอายุราชการ ให้สามารถดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกได้อีก 1 ปี แต่ถูกคัดค้านจากกลุ่มยังเติร์ก หลังจากนั้นพลเอกเปรมได้เรียกประชุมพรครร่วมรัฐบาลทำให้ท่าทีของพระครร่วมรัฐบาลเปลี่ยนไปเป็นการให้การสนับสนุนออกจากนี้เหตุการณ์นี้ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนอย่างกว้างขวาง นำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในกลุ่มทหารเองและกับประชาชน มีนาคม 2524 พลเอกเปรม ได้ปรับคณะรัฐมนตรีและมีข่าวว่ามีการต่ออายุราชการอีก 1 ปี ทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างนายกรัฐมนตรีกับกลุ่มยังเติร์ก ส่งผลให้กลุ่มยังเติร์ก ก่อการรัฐประหารในวันที่ 1 เมษายน 2524 เรียกว่า “ กบฎเมษาวย ” แต่ไม่สำเร็จ อันเนื่องมาจากการปฏิบัติการของ “ กองบัญชาการร่วมรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ” หลังจากเหตุการณ์นี้ทำให้สำนักของพลเอกเปรมมีความมั่นคงอย่างไรก็ตามในวันที่ 9 กันยายน 2528 กลุ่มยังเติร์ก ได้พยายามก่อรัฐประหารรัฐบาลพลเอกเปรมอีกรั้ง ต่อที่ไม่ประสบความสำเร็จ แต่รัฐบาลพลเอกเปรมยังคงเผชิญกับการวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนและสื่อมวลชนในปีที่ 8 ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้พลเอกเปรมเป็นองคมนตรีและประธาน

องค์มนตรีในเวลาต่อมาเหตุการณ์ พฤศจิกายนพ.ศ. 2535 หลังจากพลเอกเปรมยุติบุทาททางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว พลเอกชาติชาย ชุมหะวัน ได้รับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีคนถัดมา (2531- 2534) การเมืองไทยเริ่มเสื่อมสภาพอีกครั้ง เมื่อก็ตระรัฐประทานในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 โดยกลุ่มผู้นำทางทหารที่เรียกตัวเองว่า “ คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ” นำโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ พลเอกสุจินดา คราประยูร พลเอกอิสรพงษ์ หนองก้าดี พลอากาศเอกเกษตร โรจนนิล ฯลฯ ได้เข้าทำการรัฐประหารรัฐบาลพลเอกชาติชาย โดยอ้างว่า รัฐบาลทุจริตแทรกแซง ข้าราชการ เพด็จการรัฐสภา ทำลายสถาบันทหาร กับการลอบสังหารบุคคลสำคัญและคิดล้มล้าง สถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ปัญหาที่แท้จริง คือ การโยกย้ายตำแหน่งในกองทัพทำให้เกิดการแบ่งปัน อำนาจที่ไม่มีความสมดุลในกลุ่มทหารระหว่างกลุ่ม จปร. 5 และ จปร. 7 และหลังจากการยึดอำนาจ เสร็จแล้ว รสช. ได้สัญญาว่าจะคืนอำนาจให้ประชาชนโดยเร็ว ต่อมาเมื่อ รสช. ยึดอำนาจสำเร็จแล้วได้ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้โปรดเกล้าให้หน่วยงานนั้นที่ปัจจุบันเป็นนายกรัฐมนตรี (2534 - 2535) การบริหารประเทศและดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2534 จนสามารถเลือกตั้งหัวไว้ได้ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพาร์คสามัคคีธรรมได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล แต่บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวมิได้ระบุว่า นายกรัฐมนตรีต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น พระคยาสามัคคีธรรมได้เชิญพลเอกสุจินดา เป็นนายกรัฐมนตรี แต่พระคยาสามัคคีธรรมเมื่อฝ่ายค้านและประชาชนคัดค้าน เนื่องจากก่อนหน้านี้พลเอกสุจินดา เคยกล่าวว่า การรัฐประหารที่ได้ทำไปนั้นาได้มีความต้องการเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ภัยหลังกลับยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยการให้เหตุผลว่า “ เสียสัตย์เพื่อชาติ ” การยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีส่งผลให้ประชาชนไม่พอใจมากและเริ่มชุมนุมกัน ซึ่งมีผลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นแกนนำสำคัญ เรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และให้นายกรัฐมนตรีริบม้าจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประชาชนจำนวนหลายแสนคนได้เข้าร่วมชุมนุมบริเวณถนนราชดำเนิน การประท้วงและเหตุการณ์ได้ลุกถามจนกลายเป็นเหตุจลาจลเกิดความเสียหายทั่วกรุงเทพฯ และมีท่าที่เสียหายอีกมากและนำไปสู่การเผชิญหน้าระหว่างกองทัพและกลุ่มผู้ชุมนุมในช่วง 17 – 20 พฤษภาคม 2535 จนนำไปสู่ความรุนแรง มีประชาชนบาดเจ็บ เสียชีวิตและสูญหายจำนวนมาต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกสุจินดา นายกรัฐมนตรี กับพลตรีจำลอง ผู้นำการประท้วง เข้าเฝ้า ณ ทำหนังสือตระลดารโหฐาน ในวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 หลังการประท้วง ระยะหนึ่ง เหตุการณ์การเข้าเฝ้าฯ ได้รับการเผยแพร่ภาพและเสียงทางวิทยุโทรทัศน์ทั่วประเทศ หลังจากนั้นในวันที่ 24 พฤษภาคม 2535 พลเอกสุจินดา ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี พระคยาสามัคคีธรรมได้เสนอ พลอากาศเอก สมบูรณ์ วงศ์ ประธานที่ปรึกษา พระคยาติไทย เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งยังคงมีกระแสต่อต้าน สุดท้ายวันที่ 10 มิถุนายน 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้หน่วยงานนั้นที่ปัจจุบัน กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ตามการเสนอขอโดยนายอาทิตย์ อุไรตันประนานาสภากาแฟแทนราษฎร เพื่อสร้างความประองดองในสังคมการเมือง และดำเนินการจัดการเลือกตั้งให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนชาวไทย อันนำไปสู่กระบวนการปฏิรูปการเมืองที่เริ่มต้นจากการริเริ่มในการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2535 เพื่อดำเนินการยกเว้นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หรือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในเวลาต่อมาการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาคม มีความเคลื่อนไหวและเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง จนนำไปสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 และการเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน) ซึ่งมี

สาระประกอบไปด้วยข้อกำหนดเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมนักการเมือง ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจขององค์กรการเมือง การจัดตั้งองค์กรอิสระ การทำให้องค์กรการเมืองมีประสิทธิภาพ และการทำให้องค์กรของฝ่ายบริหารสามารถบริหารนโยบายได้โดยมีความเป็นผู้นำที่มีความเข้มแข็ง

เหตุการณ์รัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 เป็นวันที่คณะทหารที่เรียกตนเองว่า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือ ตัวย่อว่า “รสช.” ได้นำกำลังเข้ายึดอำนาจล้มรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทยที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน คณะ รสช. นี้มี พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นหัวหน้า แต่ผู้ที่มีอำนาจแท้จริงคือ ผู้บัญชาการทหารบก พลเอกสุจินดา คราประยูร การยึดอำนาจครั้งนี้คณะทหารได้เข้าควบคุมตัวนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก รัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงกลาโหม บนเครื่องบิน ซี 130 ที่สนามบินดอนเมือง ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ขณะที่นายกรัฐมนตรีจะนำ พลเอก อาทิตย์ กำลังเอก เข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณตนเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม จึงเป็นการยึดอำนาจครั้งแรกที่ใช้วิธีการจี้จับด้วยนายกรัฐมนตรีบนเครื่องบิน ขณะที่เครื่องบินกำลังจะขึ้นบิน ตอนแรกเชื่อกันว่าคณะทหารต้องการจะล้างอำนาจพรรคการเมืองและนักการเมืองเลือกตั้งที่เริ่มจะเข้มแข็งขึ้นและมีการใช้เงินทุนกันมากมาย ดังนั้น นอกจากจะล้มรัฐบาลและยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ยกเว้นการยุบพรรคการเมืองดังที่คณะทหารชุดก่อน ๆ ได้เคยทำกันมาแล้ว คณะ รสช. ยังได้สั่งให้มีการดำเนินการตรวจสอบทรัพย์สิน นักการเมืองที่เป็นคนสำคัญและมีเชื้อเสียงหลายคนจากหลายพรรคการเมืองเพื่อยึดทรัพย์อีกด้วย แต่คณะทหารได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 เพื่อใช้ในการปกครอง กับตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่มีนักกฎหมายชั้นนำและนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา สำคัญเข้าร่วม ซึ่งก็จัดทำรัฐธรรมนูญได้เสร็จภายในเวลาไม่ถึงปี และสามารถประกาศใช้ได้ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2534 นำไปสู่การเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 ที่เปิดโอกาสให้นักการเมืองกลับมาแข่งขันกันอีกในสนามเลือกตั้ง และคณะทหารเองที่ยึดอำนาจจากนักการเมือง ที่มาจากการเลือกตั้งก็จำเป็นที่ต้องขอความร่วมมือกับนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งก็เพื่อดำเนินการกิจการทางการเมือง ดังนั้น การที่จะตรวจสอบทรัพย์สินนักการเมืองที่ทำในช่วงเวลาแรก ของการยึดอำนาจจึงมีความเปลี่ยนแปลง ไม่ได้มีผลอะไรออกมานักนัก

เหตุการณ์พฤษภาภิปโยค

พลเอก สุจินดา คราประยูร มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นองเลือดครั้งสำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย เมื่อระหว่างวันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 หรือที่ได้รับการขนานนามว่า เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ตั้งแต่เข้าร่วมการทำรัฐประหารรัฐบาลพลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ได้มีการก่อตั้งคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือรสช.ขึ้น โดยการนำของพลเอก สุนทร คงสมพงษ์และพลเอก สุจินดา คราประยูร เป็นรองหัวหน้าคณะ^[5] พลเอก สุจินดา คราประยูร ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 ในการเลือกตั้งครั้งนั้น พรรคราษฎร์ธรรมซึ่งมีผู้สมัครสมาชิกสภานิติบัญญัติ รายภูรได้รับการเลือกตั้งเข้ามาจำนวนมากเป็นอันดับหนึ่ง ได้เตรียมการให้นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคราษฎร์ธรรมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่เนื่องจากเหตุผลบางประการทำให้นายณรงค์ วงศ์

วรรณ ไม่สามารถเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ พรรคพันธมิตรห้อง 5 พรรค คือ พรรคสามัคคี ธรรม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชารไทยและพรรคราชภูร จึงสนับสนุนให้พลเอก สุจินดา คราประยูร ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

วันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2535 พลเอก สุจินดา คราประยูร ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทันทีที่เข้าดำรงตำแหน่งได้เกิดกระแสคัดค้านอย่างรุนแรงลุกลาม ขยายวงกว้างอย่างรวดเร็วจากกลุ่มนักศึกษา กลุ่มประชาชน และกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองต่าง ๆ

วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2535 เรืออากาศตรีฉลาด วรฉัตร เริ่มการอดอาหารประท้วงที่หน้ารัฐสภา และประกาศจะอดอาหารไปจนกว่าจะได้นายกรัฐมนตรีที่มานจากการเลือกตั้ง

วันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2535 พรรคร่วมฝ่ายค้านและพรรคที่ไม่สนับสนุนให้คนกลางหรือคนนอกที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ พรรคความหวังใหม่พรรค ประชาธิปัตย์ พรรคพลังธรรมและพรรคเอกภาพ ได้เปิดการปราศรัยต่อต้านที่กรุงเทพมหานคร โดยได้รับการสนับสนุนจากประชาชนจำนวนมาก และพลตรีจำลอง ศรีเมืองหัวหน้าพรรคพลังธรรม ได้ประกาศตัวเป็นแกนนำการคัดค้านการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอก สุจินดา คราประยูร

วันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2535 วันดีประจำวันแรกของสภาพัฒนาฯ แทนราษฎร สมาชิกสภาพัฒนาฯ จากพรรคฝ่ายค้าน 4 พรรค คือ พรรคความหวังใหม่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคพลังธรรมและพรรคเอกภาพ ได้พร้อมใจกันแต่งชุดดำเพื่อไว้ทุกชีวิทกับความไม่เป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะ สมาชิกสภาพัฒนาฯ พรรคพลังธรรมถึงกับถือตะเกียงเข้าสภาพัฒนาฯ

วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2535 พลเอก สุจินดา คราประยูร จัดตั้งคณะรัฐมนตรีได้สำเร็จ โดยมี รัฐมนตรีหลายคนที่เคยเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุมระหวัน ซึ่งถูกคณะรัฐบาลความสงบเรียบร้อยแห่งชาติยึดอำนาจโดยอ้างว่ามีการคอร์รัปชันอย่างรุนแรง แต่พลเอก สุจินดา คราประยูร ได้นำเข้ามาดำรงตำแหน่งเพื่อความมั่นคงของตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อมาพรรคร่วมฝ่ายค้านและกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองต่าง ๆ ได้ประชุมร่วมกันเพื่อเตรียมเปิดการปราศรัยใหญ่ในจุดต่าง ๆ โดยจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2535 ที่ลานพระบรมราชูปถั�ม้า และต้องการปิดโอกาสในการสืบทอดอำนาจของคณะรัฐบาลความสงบเรียบร้อยแห่งชาติและเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาพัฒนาฯ จนในที่สุดภายมามาเป็นประเด็นในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 พลตรี จำลอง ศรีเมือง สมาชิกสภาพัฒนาฯ กรุงเทพมหานคร และหัวหน้าพรรคพลังธรรม ประกาศอดอาหารประท้วงและมีประชาชนร่วมอดอาหารประท้วงด้วยจำนวนมาก

วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 รัฐบาลແຄลงนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินต่อรัฐสภา ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา สมัยสามัญ ครั้งที่ 1 โดยถูกโ久มตีจากสมาชิกสภาพัฒนาฯ พรรคฝ่ายค้านและผู้ที่ไม่สนับสนุนนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง ส่วนบริเวณหน้ารัฐสภา มีประชาชนมากชุมนุมกันเป็นจำนวนมาก เพื่อเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง ต่อมากล่าวประท้วงได้ลุกลาม เมื่อมีการย้ายการชุมนุมมาสู่ท้องสนามหลวงและถนนราชดำเนินกลางอันเป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เหตุการณ์เริ่มตึ่งเครียดมากยิ่งขึ้น เกิดการเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายประท้วงกับฝ่ายเจ้าหน้าที่ที่ถูกส่งมาควบคุมสถานการณ์จนเป็นที่น่าวิตกกว่าจะเกิดเหตุการณ์นองเลือดขึ้น

วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 พลตรี จำลอง ศรีเมือง นำกลุ่มผู้ชุมนุมเคลื่อนจากท้องสนามหลวง มุ่งสู่รัฐสภา นำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงระหว่างฝ่ายประท้วงกับฝ่ายเจ้าหน้าที่ที่ถูกส่งมาควบคุมสถานการณ์ เกิดการต่อสู้ ปะทะกันอย่างยืดเยื้อยาวนานเป็นระยะเวลา 4 วัน 4 คืน ประชาชนได้รับบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก พลตรี จำลอง ศรีเมือง รวมทั้งนิสิตนักศึกษา ประชาชนนับพันคนถูกจับกุม ในเหตุการณ์นองเลือดครั้งนี้ซึ่งได้รับการขนานนามว่า “เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ”

วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬสงบลงได้ด้วยพระบารมี โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผลออก เปรียบตินสูล้านนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ นำผลออก สุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี และพลตรี จำลอง ศรีเมือง เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานและรับสั่งพร้อมกัน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพื่อแก้ไขสถานการณ์บ้านเมืองที่กำลังเดรร้าย

วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 พลเอก สุจินดา คราประยูร ประกาศลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี โดยมีนายมีชัย ฤทธิพันธ์ รักษาการในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนถึงวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2535 เมื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลของพลเอกสุจินดา คราประยูร จึงสิ้นสุดลงอย่างสมบูรณ์